

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Кафедра англійської філології

На правах рукопису

КОРЕЦЬ БОГДАН ІВАНОВИЧ

КЛЮЧОВІ СВІТОГЛЯДНІ КОНЦЕПТИ В АМЕРІНДІАНСЬКІЙ
МІФОЛОГІЇ

Спеціальність: 035 «Філологія»

Освітня програма «Мова і література (англійська). Переклад»

Робота на здобуття освітнього ступеня «Магістр»

Науковий керівник:

УЩИНА ВАЛЕНТИНА АНТОНІВНА,

доктор філол. н., професор, завідувач

кафедри англійської філології ВНУ імені

Лесі Українки

РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАХИСТУ

Протокол № 4

засідання кафедри англійської філології

від 7 листопада 2024 р.

Завідувач кафедри

() Ущина Валентина Антонівна
(підпис)

ЛУЦЬК – 2024

АНОТАЦІЯ

Корець Богдан Іванович. **Ключові світоглядні концепти в амеріндіанській міфології.**

Магістерська робота присвячена дослідженню ключових світоглядних концептів у міфології корінних народів Америки з урахуванням когнітивних та лінгвокультурних особливостей. Основну увагу приділено міфологічним нарративам мая та ацтеків, які дозволяють простежити спільні мотиви й уявлення культур Мезоамерики. У роботі визначено та досліджено три основні концепти: “CYCLICAL TIME”, “MORALITY” та “NATURE”, які формують унікальне світобачення цих народів і відображають їхнє сприйняття часу, природи та взаємин між людьми й божествами.

Аналіз нарративів показав, що амеріндіанська міфологія вирізняється багат шаровістю мовної структури, складною символікою чисел, природних елементів та метафоричних образів, які слугують інструментами передачі абстракції через конкретику. Розглянуто лінгвокогнітивні засоби, за допомогою яких у міфах відтворюється ідея єдності й циклічності часу, а також зв'язок між людським і природним світами.

Встановлено, що міфи виконують важливу функцію збереження колективної пам'яті, слугуючи механізмом передачі культурних традицій, цінностей і формування етнічної ідентичності. Космогонічні й антропогонічні визначають принципи світобудови, зумовлюючи соціальні норми та поведінкові моделі. Отримані результати свідчать про синкретичний світогляд корінних народів Америки, де космос, природа й моральність утворюють єдину систему, підтримувану мовою, нарративами та ритуальними практиками.

Ключові слова: світоглядні концепти, міф, нарратив, амеріндіанська міфологія, лінгвокогнітивні засоби, культурні особливості.

Korets Bohdan. **Key worldview concepts of amerindian mythology.**

The master's thesis studies key worldview concepts in the mythology of Indigenous peoples of the Americas, considering cognitive and linguocultural aspects. The analysis focuses on the mythological narratives of the Maya and Aztec cultures, which provide an opportunity to trace common motifs and shared perceptions among Mesoamerican civilizations.

The study identifies three central concepts — “CYCLICAL TIME” “MORALITY” and “NATURE” which form the foundation of the unique worldview of these peoples, reflecting their understanding of time, the natural world, and the relationships between humans and deities. The analysis of mythological narratives reveals that Amerindian mythology is distinguished by a complex linguistic structure, intricate symbolism of numbers and natural elements, as well as metaphorical imagery that conveys abstract concepts through specific representations.

It has been established that myths play a crucial role in preserving collective memory, serving as a mechanism for transmitting cultural traditions, values, and shaping ethnic identity. Cosmogonic and anthropogonic narratives outline the principles of the universe's structure, influencing social norms and behavior patterns. The findings indicate that the syncretic worldview of Indigenous peoples integrates cosmos, nature, and morality into a unified system maintained through language, narratives, and ritual practices.

An analysis of cognitive-linguistic tools highlights how these myths convey the ideas of unity and the cyclical nature of time, as well as the interconnection between humans and natural worlds. Based on the results of the study, the thesis formulates recommendations for further research in the fields of ethnolinguistics, cognitive linguistics, and cultural anthropology.

Keywords: worldview concepts, myth, narrative, Amerindian mythology, cognitive-linguistics tools, cultural identity.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
 Розділ 1: ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ	
1.1 Міфологічний світогляд.....	9
1.2 Концепт у міфологій концептосфері.....	12
1.3 Міф як наратив.....	21
1.4 Типи міфів.	28
1.5 Міф як лінгвокультурний феномен.	30
1.6 Поетапна методика дослідження	37
Висновки до розділу 1.....	39
 Розділ 2: ДОСЛІДЖЕННЯ МІФОЛОГІЇ КОРИННИХ НАРОДІВ АМЕРИКИ	
2.1 Американоіндіанська міфологія.....	40
2.1.1 Міфологія Мая.....	43
2.1.2 Міфологія Ацтеків.....	45
2.2 Ключові світоглядні концепти американоіндіанців та їх лінгвальна об’єктивація у древніх міфах	
2.2.1 Концепт “CYCLICAL TIME”	48
2.2.2 Концепт “NATURE”	52
2.2.3 Концепт “MORALITY”	59
Висновки до розділу 2.....	62
ВИСНОВКИ.....	65
Список використаних джерел.....	67

ВСТУП

Амеріндіанська міфологія є однією з найцікавіших та найменш досліджених сфер світової культурної спадщини. Це складна система вірувань, ритуалів та легенд, які формувалися протягом тисячоліть серед численних корінних народів Америки. Ці міфи не лише відображають світогляд і життєві цінності цих народів але й забезпечують важливу інформацію про їхню взаємодію з природою, суспільством та космосом.

Загалом міфологія характеризується багатством і різноманіттям образів, символів і метафор, які використовуються для пояснення природних явищ, історичних подій і людської природи. Кожен племінний союз або народ має свої унікальні міфи, які передаються з покоління в покоління через усну традицію, ритуали та мистецтво.

В амеріндіанській міфології існує значна кількість ключових світоглядних концептів, які відображають глибинні вірування та цінності цих народів. Важливість дослідження ключових світоглядних концептів в амеріндіанській міфології полягає в тому, що вони розкривають глибинні аспекти взаємодії людини і світу, що і визначає актуальність проблематики цієї роботи. Розуміння міфологічних концептів дозволяє виявити, як індіанські народи сприймали і інтерпретували своє місце у всесвіті, які цінності і принципи були для них визначальними, і як ці принципи впливали на їхній повсякденний побут та світосприйняття. Окрім того, дослідження цих концептів є недостатнім або фрагментарним, що утруднює повне розуміння та вивчення амеріндіанської культури. Тому постановка проблеми у цьому дослідженні полягає в аналізі текстів амеріндіанських міфів з метою ідентифікації ключових світоглядних концептів, важливих для кращого розуміння амеріндіанської культури і світогляду корінних американців.

Теоретичне значення: Аналіз світоглядних концептів допомагає виявити основні когнітивні та культурні моделі, які лежать в основі мови і

мислення індіанських народів. Це сприяє розвитку когнітивної лінгвістики, оскільки дозволяє простежити, як культурні та світоглядні уявлення відображаються в мовних категоріях і структурах.

Розуміння світоглядних концептів і культурних реалій корінних народів Америки дозволяє створювати більш точні та адекватні моделі міжкультурної взаємодії, які є важливими в сучасному глобалізованому світі.

Дослідження теоретичних аспектів міфології корінних народів Америки може внести значний вклад у розвиток етнолінгвістики. Воно дозволяє зрозуміти, як мова відображає і зберігає культурні знання та уявлення, що сприяє збереженню і документуванню культурної спадщини індіанських народів.

Практичне значення: Це дослідження важливо для історичної та порівняльної лінгвістики, оскільки дозволяє простежити, як певні концепти та терміни розвивалися і поширювалися серед різних культур і мовних спільнот.

Дослідження міфологічних концептів може бути корисним для перекладачів які працюють з текстами корінних народів Америки. Розуміння специфічних культурних та світоглядних реалій дозволяє забезпечити більш точний переклад, що зберігає оригінальний зміст і культурну значущість текстів.

Результати цього дослідження можуть бути корисними для лінгвістів, які вивчають мови корінних народів Америки. Міфологія часто зберігає стародавні мовні форми, фразеологізми та граматичні структури, які можуть бути втрачені або змінені в сучасних діалектах. Аналіз міфологічних текстів дозволяє глибше зрозуміти еволюцію мов та мовних традицій.

Об'єктами цієї наукової розвідки є ключові світоглядні концепти амеріндіанської міфології, а **предметом** виступають мовні засоби їхньої об'єктивації у текстах міфів корінних народів Америки.

Мета дослідження полягає у виокремленні і лінгвокогнітивному аналізі ключових світоглядних концептів в амеріндіанській міфології, а також виявлення їх ролі та значення в культурному контексті. Розкриття

глибинних вірувань і цінностей корінних народів Америки через ментальні моделі, що репрезентовані у їх міфологічних наративах, уможливорює створення комплексного уявлення про ці народи.

Досягнення цієї мети реалізовано шляхом виконання таких **завдань**:

1. Дослідити роль міфів у формуванні культурної ідентичності індіанських народів.
2. Проаналізувати наративну структуру і зміст міфів народів Мая і Ацтеків.
3. Визначити та охарактеризувати ключові світоглядні концепти в амеріндіанській міфології.
4. Виявити і проаналізувати лексичні та стилістичні засоби репрезентації виокремлених концептів в амеріндіанських міфах.

Дослідження фактичного матеріалу магістерської роботи було проведено з використанням таких **методів**:

- 1) *Лінгвокогнітивного аналізу* – для визначення ключових концептів та осмислення їхньої ролі в амеріндіанській міфології;
- 2) *Наратологічного аналізу* – аналіз оповідних структур міфів;
- 3) *Структурного аналізу* – для дослідження зв'язків між компонентами в міфах Ацтеків та Мая.

Апробація результатів та публікації. Матеріали дослідження було висвітлено у:

1. Науковому виданні «SCIENTIA EST POTENTIA: молодіжний науковий вісник факультету іноземної філології» № 11, 2024 року, Волинський національний університет імені Лесі Українки. Назва статті: «Основні світоглядні концепти в амеріндіанській міфології»
2. Матеріалах XVIII Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Молода наука Волині:

пріоритети та перспективи досліджень», яка відбулася 14-15 травня 2024 року у Волинському національному університеті імені Лесі Українки. Матеріали конференції були опубліковані у збірнику університету. Назва тез: «Ключові світоглядні концепти в амеріндіанській міфології».

Структурно кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків та списку використаних джерел (50 позицій).

Розділ 1. ТЕОРЕТИЧНЕ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ.

1.1 Міфологічний світогляд

Міфологічний світогляд (з грец. Μῦθος – оповідь, переказ) – це система уявлень про світ, яка формується на основі міфів, тобто символічних історій та легенд, що передаються з покоління в покоління і служать для пояснення природних явищ, суспільних відносин, походження світу та людини. Цей світогляд відображає колективну свідомість народу або культури, де кожен міф має не лише розважальну, але й глибоку символічну функцію. Починаючи з найдавніших часів, міфи про природу були одними з найбільш поширених. Вони надавали пояснення складним природним явищам, таким як зміна пір року, рух сонця і місяця, походження зірок. Ці міфи відображали спроби людей зрозуміти і пояснити світ навколо себе. З часом міфологічні системи ставали дедалі складнішими, включаючи космогонічні міфи, які пояснювали походження всесвіту, та антропогонічні міфи, які розповідали про створення людей. Такі міфи, окрім пояснення поняття про світ, надавали йому сенс, допомагаючи людям знайти своє місце в ньому. Цікаво, що первісні люди часто переносили свої власні властивості та почуття на природні явища, створюючи образи зооморфних або антропоморфних істот, які керували світом. Це явище відображає бажання людей надати сенс тому, що відбувається навколо них. Міфи мали сакральний характер, та були тісно пов'язані з релігійними віруваннями та ритуалами. Всі предмети природи сприймалися як живі й одухотворені, і до них ставились з повагою та страхом. Як зазначав Мірча Еліаде, предмети зовнішнього світу не мали самостійної цінності, а ставали значущими лише через присутність в них чужорідної сили [23, с. 34]. Вплив міфів можна побачити і в сучасних віруваннях, особливо в тих, які збереглися у формі народних традицій і обрядів. У віруваннях різних народів збереглися численні міфологічні

пережитки дохристиянського походження, які стосуються води, землі, дерев, тварин і рослин. Людям завжди потрібні були пояснення і саме завдяки їхній цікавості, розвивалася цивілізація. А. Барнард стверджує, що міфи зіграли важливу роль у розвитку складних мовних структур. Розвиток розповіді, легенд та міфів як засобу вираження думок сприяв еволюції мови, створюючи символічні рамки для сприйняття світу [16, с. 25]. Лінгвістика, вивчаючи мову як систему, відкриває можливості для аналізу міфологічних текстів, надаючи нові підходи до їх інтерпретації. Дослідження міфологічного світогляду через таку призму дозволяє краще зрозуміти не тільки самі міфи, але й світогляд, що стоїть за ними. Лінгвістичний аналіз семантичних полів міфів дозволяє виявити структури, що формують світоглядні концепти. Міфи часто побудовані на метафорах, які проникають у буденну мову. Як зазначає Ів Світсер, «метафоричні структури, властиві міфам, мають прямі паралелі з повсякденною мовою в індоєвропейських культурах» [44, с. 13]. Це свідчить про глибокий вплив міфології на мовні системи. Мова є основним інструментом передачі світоглядних уявлень у будь-якій культурі. Як стверджує М. Лестер, «мова є середовищем літератури, і чим більше ми знаємо про це середовище, тим більше ми знатимемо про літературу» [36, с. 93]. Ця теза також застосовна до міфологічних текстів, адже міфи є формою передачі культурних та релігійних уявлень через мову.

Отже, лінгвоконцептологія займається дослідженням культурних концептів, які виражені в мові. Основний об'єкт її вивчення – це етнічний менталітет носіїв певних природних мов, а також сукупність групових поведінкових та когнітивних стереотипів. Оскільки концепти виражаються через мову, вважається, що саме мова забезпечує найкращий доступ до їхнього опису. З іншого боку, когнітивна лінгвістика має на меті встановити взаємозв'язок між мовними одиницями та ментальними поняттями, які вони позначають, переходячи від простого констатування мовних фактів до їх пояснення через призму когнітивної діяльності. Як стверджує Ч. Філмор,

мова є однією з найвиразніших когнітивних здібностей, і для її правильного розуміння необхідний аналіз, що поєднує когніцію та комунікацію. [26, с. 72]

Міфологічний світогляд, який базується на антропоморфізмі, тобто наданні людських рис усьому сущому, формує анімістичну картину світу. Це означає, що в міфах все живе та має душу. Такий світогляд є результатом нероздільності людини і природи, коли межі між суб'єктом та об'єктом ще не чітко визначені. Міфологічний світогляд є характерним для родового суспільства, яке можна порівняти з колискою людства. Міфи – це перші спроби людини осмислити світ за допомогою образів та символів, це поезія, яка протиставляється прозі буденного життя. І так само, як доросла людина з ностальгією згадує дитинство, людство зберігає в своїй пам'яті міфологічний світогляд як джерело духовних цінностей та краси. Цей світогляд формується за допомогою наративів, які відображають ключові уявлення про реальність, соціум та людське існування. Наративи як структурні елементи світогляду складаються з концептів – базових одиниць мислення, що відповідають за зміст та смислове наповнення. Ці концепти інтегрують абстрактні ідеї, символи та моделі поведінки, які у взаємодії між собою формують цілісну картину світосприйняття. Концептологія, як відносно молода галузь когнітивної лінгвістики, вивчає концепти – розумові інформаційні одиниці, що зберігаються в довготривалій пам'яті. Для того, щоб отримана інформація була засвоєна людиною, вона повинна бути структурованою. Це відповідає принципу структурності, який проявляється через здатність до категоризації та концептуалізації. Концептуалізація включає процеси осмислення простору свідомості, формування базових знань і категоризації понять, що веде до встановлення основного значення певного слова у його використанні. Вона зосереджується на осмисленні інформації, що формує когнітивні структури в мозку, виділяючи ключові елементи людського досвіду у їхньому ідеальному змістовому представленні. Категоризація ж спрямована на об'єднання цих елементів у цілісні системи знань. Таким чином, мовні явища глибоко

віддзеркалюють культурне життя мовленнєвих спільнот, а процеси концептуалізації та категоризації забезпечують їхнє когнітивне оформлення.

1.2 Концепт у міфолорній концептосфері

Сам термін «концепт» вже тривалий час використовується вченими, які працюють у сфері когнітивної лінгвістики (А. Вежбицька, Р. Ленекер та ін.) Проте дотепер не існує єдиного визначення цього терміна. Оскільки концепт синтезує в собі єдність лінгвістичного та екстралінгвального змісту, то цілком природно, що мовний аналіз концепту, щоб стати цілісним та охопити всі його сторони, має ґрунтуватися на когнітивному підході, у центрі якого знаходиться категорія знання. Що стосується мови, то вона розглядається як своєрідна «упаковка» знань (включаючи знання про світ і знання про мовну систему) та розумового змісту, який передається в процесі комунікації.

За Р. Ленекером, концепт є ментальною структурою, що відображає знання й досвід людини; це оперативна змістова одиниця пам'яті, ментального лексикону, концептуальної системи і мови мозку, всієї картини світу, відображеної у психіці людини. Концепт охоплює всі значення репрезентуючого його слова (словникові та контекстуальні) та значення, що відображаються в цьому слові. З погляду когнітивної лінгвістики, концепт є «парадигматичною структурою, що виводиться з синтагматичних відносин імені, зафіксованого в тексті» [33, с. 87]. Концепт як загальнонаукова категорія походить від латинського *“conceptus”* і являє собою численні форми, для яких він є початком. Така тенденція до широкого розуміння концепту робить його предметом дослідження багатьох традиційних наук: семіотики, логіки, філософії, психології, культурології, соціології та новітніх наук, для яких характерний антропоцентризм, когнітивної лінгвістики, соціолінгвістики, психолінгвістики, етнолінгвістики, теорії комунікації та ін.

Відомо, що кожен концепт має національний характер, оскільки формується на основі національних стереотипів і національної свідомості, національної ментальності. Мовна картина світу відображає когнітивні,

культурні та соціальні особливості певного суспільства, адже картина світу проявляється в різному менталітеті, мисленні та культурі. Крім того, картина світу охоплює знання про свідомість людей, їхні дії та світ. Національна картина світу складається з традицій, способу життя, моделей поведінки, мінових та кінетичних кодів, специфіки мислення, національного менталітету, художньої літератури та культурної спадщини. Концепт аналізується за допомогою різноманітних методів, але два основні методи можна розділити на когнітивний і лінгвокультурний. Нині термін «концепт» дуже активно використовується в різних галузях сучасної гуманітарної науки, які сповідують ідеї антропоцентризму: у філософії, психології, політології, соціології, антропології, культурології, семіотиці, літературознавстві тощо. При всьому розмаїтті тлумачень, поняття в цих різних наукових напрямках все ж має певний спільний змістовний компонент – це певний інваріант значення, елементарна одиниця інформації різного типу, у певному сенсі протилежна загальноприйнятим формам логічного мислення – поняття, судження та умовивід. У лінгвістиці використання наукового поняття «концепт» характерне переважно для лінгвокогнітивних лінгвокультурних стратегій наукового дослідження. Важливість дослідження концептів у сучасній мовознавстві підкреслює той факт, що приблизно з початку 2000-х рр. почали говорити про формування такого спеціального напрямку міждисциплінарних наукових досліджень, як «лінгвоконцептологія».

Концепт так би мовити «виростає» зі словникового значення слова, «заміщає» його в мовленні індивіда як представника етносу і виступає в результаті семантичного розширення словникового значення за рахунок індивідуальний досвід мовця та культурно значущі значення цього слова в світогляді людей. Концепти – це відкриті семантичні утворення зі зростаючими значеннями. Кожен може сприймати їх по-різному, але завжди є якесь інваріантне уявлення. Саме завдяки змістовному резервуару концепту людина має можливість для словесної творчості, для відкриття нових значень

у слові та для актуалізації «емоційної аури слова». Впровадження лінгвокогнітивного та лінгвокультурологічного інструментарію дослідження у вітчизняну наукового середовища пов'язують з наступним етапом розвитку та поглиблення наукового поняття «концепт», який можна орієнтовно датувати кінцем 80–90-х років. ХХ ст. Два розуміння концепту – когнітивне та лінгвокультурне – формуються незалежно одне від одного. Когнітивне розуміння концепту пов'язане з роботами Джона Тейлора та Анни Вежбицької. Концепт сприймається як формат знання про світ, інструмент пізнання світу втілений в мові. Жиль Фоконьє бачить концепти як динамічні ментальні конструкції, які виникають у процесі концептуального блендингу, поєднуючи інформацію з різних ментальних просторів і створюючи нові структури знання, що впливають на мовне мислення. [25, с. 143]. У цьому контексті концепт розуміється як елементарна ментальна схема, що відображає роботу нашої свідомості з відображення дійсності; як інформаційна структура, що репрезентує досвід світосприйняття та знання про світ особистості; як оперативно-змістовна одиниця пам'яті. Концепт – це квант знання про світ, «згусток сенсу», за допомогою якого людина структурує реальність у «ментальному лексиконі», «мові думки» (*lingua mentalis*) та організовує та спрямовує свою пізнавальну діяльність на оволодіння фізичними, психічними, і соціальною реальності. Подібним чином розуміє поняття Чернейко, який пов'язує поняття з ментальною структурою, в якій через «схоплювання» мовної назви різні типи знань про певний предмет чи субстанцію як би збираються в єдине – «емпіричне». знання, знання довірою, знання вірою, тобто все те, що підводиться під один знак і зумовлює існування знака як відомої когнітивної структури, а також становить обсяг і зміст мовного знання».

Концепт у когнітивній інтерпретації є специфічним корелятом більш загального, родового феномену, який А. Пайвіо назвав «ментальним уявленням». Ментальні репрезентації – це будь-які одиниці та явища ментального, психічного плану, такі як символи, образи, діаграми,

пропозиції, сценарії, фрейми тощо. Ментальні репрезентації, за А. Пайвіо, поділяються на два класи – образи (фігуративні), які представляють щось через малюнки, діаграми тощо, і логогени (вербальні), які виступають як відображення в «психічному лексиконі» мовних явищ – слів, виразів, речень тощо. За словами Попова, концепт, у цьому відношенні, має двосторонню сутність: «Концепт як одиниця концептосфери може мати або не мати вербального вираження». Проте свого часу А. Вежбицька звернула увагу на те, що найбільш значущі концепти в культурі заковані в природній мові. Також, Л.О. Чернейко, говорить про поняття як про якусь «пам'ять слова», яке оновлюється в необхідний момент оперування в дискурсі будь-якими значеннями і згасає в ситуації звичайного повсякденного вживання слова. Таким чином, у когнітивній інтерпретації концепт визначається як елементарна ментальна репрезентація, що ідентифікує у свідомості будь-який сегмент зовнішнього середовища чи внутрішнього світу. Неважко помітити, що так зрозуміле поняття в певному сенсі протилежне такій стандартній і загальноприйнятій формі мислення, як «логічне поняття». Слід зазначити, що лінгвокультурологічний підхід базується на вивченні специфіки національної концептосфери, з точки зору якої свідомість виходить із сучасної культури. Відповідно до цього підходу, «концепт-поняття розглядається як найважливіша одиниця будь-якої культури, яка має образний, концептуальний і оцінний компоненти, останньому з яких слід приділити особливу увагу. Другий підхід - лінгвокогнітивний, виходив з того, що в основі знання про слово лежить одиниця ментальної інформації як концепт, який забезпечує «вихід у концептосферу суспільства». Прихильність лінгвокогнітивним принципам у вивченні концепту-поняття, була розроблена модель поля на основі таких термінів, як ядро та периферія. Беручи до уваги сучасні тенденції дослідження концептосистем, можна помітити, що ставлення до поняття «концептосфера» поступово змінюється, оскільки воно вже малоімовірне. Розглядати в термінах двовимірного явища, а як складну конфігурацію хвилеподібних спотворених площин. Так виходить, що за

останні роки розуміння поняття «концептосфера» кардинально змінилося – вивчення цього феномену допомогло вченим зрозуміти, що це складне і багатогранне утворення. Варто зауважити, що концептосфера мови постійно збагачується. Особливе значення у створенні концептосфери належить письменникам, поетам, носіям фольклору та представникам окремих професій. Концептосфера – безмежна, як безмежна наша свідомість, тому ми уявляємо концептосфери на площині у вигляді спіралі Архімеда. На користь цього твердження доцільно навести слова Роланда Барта, який вважає, що логічніше було б замість сфери побудувати модель, яка могла б враховувати «ті зв'язки та взаємовідносини між об'єктами дійсності, що зумовлюють лексико-семантичну систему мови, є, звичайно, зовнішніми відносно самої мови. Але всяка знакова система слугує для позначення якраз того, що перебуває за межами самої системи, і значення знака розкривається тільки поза цією системою». Порівняльний аналіз концептосфер показує, що вони мають ознаки тих культур, компонентами яких вони є. Головне джерело відмінності концептосфер – різноманіття об'єктивного світу, що відображається у свідомості; джерело їхньої однаковості – єдність людської когніції. Входячи в ту чи іншу концептосферу, концепти різняться не лише конкретним своїм змістом, але й місцем, яке вони займають у певній концептосфері, ступенем своєї актуальності, характером зв'язку з іншими концептами, засобами свого втілення тощо. Саме концептосфери фіксують відмінність у культурному досвіді тих чи інших народів.

Людина пізнає світ здебільшого через мову, тому *homo sapiens* стає центральним об'єктом для наукових досліджень. Однією з основних концепцій когнітивно-комунікативної парадигми є антропоцентризм, оскільки людина активно сприймає й обробляє інформаційні потоки. Поняття «картина світу» близьке до «образу світу», під яким розуміють форми відображення дійсності у свідомості людини. Важливо відзначити, що на чуттєвому рівні пізнання образами стають почуття, сприйняття і уявлення, а на рівні мислення образами є також судження, поняття, теорії. Чуттєві образи

як результат продуктивної уяви забезпечують зв'язок людини з навколишнім середовищем і в їх взаємодії відтворюють світоглядні позиції особистості, її духовні орієнтації, специфіку саморегуляції тощо. враження і на особистому емпіричному досвіді, який полягає у формуванні поглядів, переконань, переконань, ставлення до світу, особистих ідеалів, життєвих позицій тощо. Кожен світогляд за своєю структурою складається з картини світу, соціальної моделі, ідеалів і особистої життєвої позиції індивіда, а отже, безпосередньо відноситься до міфологічного мислення, оскільки охоплює всі грані внутрішнього світу, розуміння навколишнього і здатність співіснувати із зовнішнім світом. Зв'язок між людиною та світом впливає із самопізнання особистості та оживлення навколишнього середовища через бажання інтегруватися з природою та самовдосконалюватися. У когнітивній лінгвістиці відзначається тенденція до гуманізації наукового знання. Проблема мовної картини світу (МКС) стосується питання специфіки відображення реальності через мову. Існує погляд, що картина світу проектується в людську свідомість фрагментарно, і саме фрагментація знань дозволяє індивіду успішно, хоч і поступово, їх засвоювати. Мовна картина світу (МКС) формує зразки інтерпретації того, що ми сприймаємо, виступаючи своєрідною сіткою, накинутою на наше сприйняття і його оцінку. Вона є сукупністю позначень, що впливають на структурування досвіду та бачення ситуацій через призму мови та попереднього досвіду. Згідно з думкою Рональда Ленекера, ментальний лексикон є відображенням концептуальної системи свідомості, що включає в себе як вроджені концептуальні схеми, так і концепти, які розвиваються в результаті пізнавальної активності та взаємодії з навколишнім світом. [33, с. 45]. В основі мовної здатності людини лежить внутрішній лексикон, де центральне місце займає слово як одиниця зберігання знань. Це сховище концептів концептуальної системи, яке фіксує та зберігає людський досвід. Основу концептуальної картини світу (ККС) становить інформація, закріплена в поняттях за допомогою мовних одиниць. Мовна картина світу (МКС)

відображає реальність у свідомості людини, передаючи її через призму мовних та культурно-національних особливостей, властивих певному мовному колективу (див рис. 1.1.).

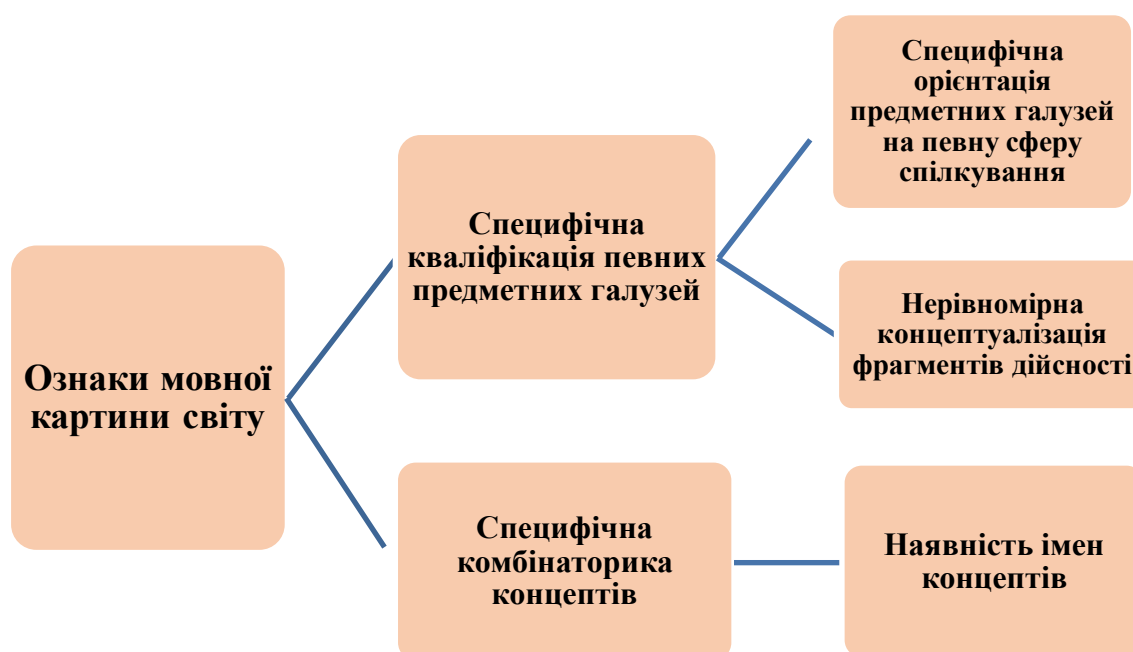

Рис.1.1. «Ознаки мовної картини світу»

Інтерпретація навколишнього світу в національних концептуально-структурних рамках є семіотичним результатом концептуальної репрезентації дійсності в етнічній свідомості. МКС часто розглядається як синонім до «ментальної моделі» або «ментального світу». Однак між концептуальною картиною світу (ККС) та МКС існують деякі розбіжності. У ККС значну роль відіграють фонові знання, які базуються на колективному досвіді і не завжди потребують вербалізації, хоча це не означає, що вони не можуть бути вербалізовані. Концептуальна база носіїв мови включає не тільки категоризацію через концептосферу, але й враховує етномовні та культурологічні коди, характерні для конкретних етнолінгвокультурних спільнот. Е. Сепір зазначає, що культурна та мовна картини світу тісно взаємопов'язані, постійно взаємодіють і спрямовані на відображення реальної

картини світу, тобто дійсності, яка оточує людину. Повсякденна поведінка людини та орієнтація в реальному світі відображають метафоричне сприйняття досвіду [41, с. 75]. Як зазначає засновник теорії концептуальної метафори Дж. Лакофф, метафора по своїй суті є концептуальною, і значна частина нашої концептуальної системи побудована на метафорах. Метафора розглядається як найефективніша форма концептуалізації дійсності, важливий інструмент пізнання навколишнього світу, який виступає посередником між розумом і культурою. Згідно з поглядами Дж. Лакоффа та М. Джонсона, метафора є невід'ємною частиною повсякденної концептуальної реальності людини, унікальним феноменом мови та мислення, який привертає увагу когнітивної лінгвістики. Вона є одним із універсальних семантичних процесів у мові. [31, с. 35] Базова метафора – це спосіб, через який одна концептуальна сфера розуміється через іншу. Такі зв'язки, закріплені в мовній і культурній традиції, називають "когнітивними метафорами". Мова пронизує всі аспекти діяльності, надаючи їм особливого значення, і її зв'язок з релігією настільки очевидний, що його неможливо ігнорувати. У сучасному світі мова відображає релігійні стосунки як всередині суспільства, так і між різними групами. Вона є не лише засобом спілкування, але й інструментом, через який ці релігійні зв'язки виражаються та підтримуються. Мова на макро та мікрорівнях слугує засобом спілкування в різних контекстах, жанрах і ситуаціях. Наприклад, вона використовується для молитви, читання вервиці, проведення процесій, виголошення проповідей, здійснення похоронних обрядів тощо, і охоплює як вербальні, так і невербальні форми комунікації. Різні контексти та ситуації визначають, як мова використовується для виконання певних функцій. Соціальний статус, освітній рівень, а також політичні та культурні умови суспільства можуть впливати на мовне вираження і його межі. Соціологічні та соціолінгвістичні чинники відіграють значну роль у формуванні мовної політики та вживанні мови в релігійному контексті.

Медіа та освіта відіграють важливу роль, контролюючи дискурс і парадигми суспільства. Освіта розглядається як позиція, де держава та суспільство відображаються та кидаються виклики, де виникає напруга через контроль над розумом і тілом, а також через тлумачення та використання релігії та культури. На основі теорій дискурсу та інформаційної структури, письменники, журналісти, оратори відтворювати контекст, який їм подобається. Крім того, їх відтворення контекстуально базуються на менталітеті, який вважається набутиим у суспільстві. Усім їм подобаються метакомунікаційні аспекти мови, тобто створення влади, домінування та інші функції. У контексті американо-індіанської міфології основні світоглядні концепти можуть бути розглянуті через призму ключових термінів та символів, які формують унікальне розуміння світу цих культур. Як в будь-якій міфології, ці концепти тісно пов'язані з мовою, яка використовується для їх передачі та збереження. Можна уявити, що існують кілька рівнів концептуальних полів, які об'єднують основні терміни та символи амеріндіанської міфології:

1. В центрі цього поля знаходяться ключові поняття, такі як Великий Дух, Священне Колесо, Дерево Життя. Ці терміни відображають основні світоглядні орієнтири і мають фундаментальне значення в релігійних і культурних практиках індіанських народів.
2. До цієї категорії належать елементи, що відображають зв'язок з природою та духовним світом, такі як Земля-Мати, Духи Предків, Тотемні тварини. Ці концепти підкреслюють важливість гармонії між людиною і природою та зв'язок з духовними силами, що керують всесвітом.
3. Це поняття, що включають «звичайні» елементи, які можуть набувати особливого значення в релігійному контексті, наприклад, Вогонь як символ очищення, Вода як символ життя, Гори як місце спілкування з

духами. Ці елементи стають частиною ритуалів та міфів, відображаючи глибоке розуміння індіанськими народами світу навколо них.

Кожен з цих рівнів концептів несе в собі унікальні значення, які важко передати за допомогою мови інших культур, особливо в контексті європейських мов, де такі терміни можуть мати зовсім інші конотації. Важливо підкреслити, що, як і в інших міфологічних системах, мова американо-індіанських народів є носієм не лише інформації, але й світоглядних установок, які формують цілісну картину світу.

1.3 Міф як наратив

Міф – це одна з найстаріших форм оповіді, яка відіграє ключову роль у формуванні культурних цінностей, світогляду та історичної пам'яті. Проте з позиції сучасних наукових підходів міф більше не сприймається лише як релігійний або магічний текст. Він розглядається як наративний механізм, що дозволяє суспільству впорядковувати хаос, пояснювати природні та соціальні явища, і формувати певні світоглядні моделі. Міф – це насамперед оповідь, яка функціонує за своїми специфічними законами, характерними для наративів. Структура міфу:

1. Зав'язка – часто пояснюється походження світу, богів чи героїв. Міф може починатися з хаосу або первісної пустоти, що дає початок структурі порядку та космосу.
2. Розвиток подій – це основна частина наративу, де дія зосереджується навколо героїчних подвигів, конфліктів, випробувань або подорожей. У міфах, як правило, відображаються конфлікти між силами добра і зла, богами й людьми, хаосом і порядком.
3. Кульмінація – ключовий момент міфу, коли відбувається визначальна битва, подолання випробувань або критичне рішення героїв. Це момент, де розкриваються моральні або етичні уроки.

4. Розв'язка – завершується вирішенням конфлікту, перемогою добра чи навпаки – настанням катастрофи, але з відчуттям завершеності. В деяких міфах ця частина також пояснює створення нового світу чи суспільного порядку.

Як наратив, міф часто взаємодіє з іншими формами текстів – релігійними, історичними, політичними та літературними. Це явище можна описати як інтертекстуальність – процес, коли один текст впливає на інші або взаємодіє з ними, збагачуючи їх зміст і форму. У релігійних наративах міфи можуть бути частиною священних текстів, надаючи їм додатковий зміст і авторитет. В історичних наративах міфи можуть бути переосмислені або використовуватися для легітимізації подій та правителів. Сучасні наративи також не позбавлені міфологічних елементів. Наприклад, міфи про супергероїв у кіно або літературі відтворюють давні архетипи героїв, подорожей і битв між добром і злом, адаптуючи їх до реалій сучасного світу. Основоположник теїстичної концепції фон Шеллінг у своєму пізнішому «Історико-критичному вступі до філософії міфології» спробував обґрунтувати причини звернення до міфології художників різних епох. За його словами, міфологічні наративи не є ні вигаданими, ні уявними, ні довільними. Вони породжуються незалежно від мислення і волі і відрізняються для свідомості як неоднозначна і невикорінна реальність. Народи й індивіди – це лише знаряддя в недсяжному для них процесі, якому вони служать, не розуміючи цього. Від них не залежить чи уникати цих ідей, поглинати їх чи ні, тому що вони не приходять до них ззовні, вони всередині, хоча ніхто не розуміє, як вони там виникли, тому що вони походять з надр самої свідомості. Тобто, відповідно до цієї концепції, міфомислення здійснюється несвідомо і незалежно від зовнішніх факторів. І. Франко виділив у письменницькій творчості одну з найважливіших рис несвідомого – еруптивність, тобто здатність «принагідно піднімати цілі складні системи давно захованих вражень і спогадів, поєднаних, знову і знову несвідомо,

один за одним у денному світлі вищої свідомості». Таким чином, незважаючи на свою позитивістську орієнтацію, він підійшов до психоаналітичної концепції «колективного несвідомого» як джерела індивідуальної творчості, що стало частиною юнгіанської теорії архетипів. Карл Юнг стверджував, що джерела творчих актів є підсвідомими та поза нашим розумінням, оскільки будь-яка спроба їх декодувати була б лише припущеннями, тоді як особистість автора не здатна повністю визначити специфіку художнього твору. адже мистецтво універсальне, «надособистісне» [14, с. 67]. М. Еліаде, який дотримувався антропоцентричної міфологічної концепції, стверджував, що міф розповідає священну історію, розповідає про події, які відбулися в минулому. Це завжди розповідь про «щось», що було створено, де нам розповідають, як щось сталося, тоді як за допомогою міфу ми стоїмо біля витоків існування цього «чогось» [23, с. 71]. Цей дослідник підкреслював, що міфологія знайомить нас із «первісними, фундаментальними» нараціями, «які екзистенційно стверджують людину, і все, що стосується її існування та способу буття в цьому світі, безпосередньо пов'язане з нею». Творчість митця схожа на «світотворення» і, природно, пов'язана з прагненням екзистенційного утвердження людини. Можливо, цим можна пояснити, чому письменники звертаються до міфології, особливо в часи ХХ ст.

Світова міфологія – це складна система міфологічних образів і сюжетів, народних вірувань та уявлень, звичаїв і обрядів. Джозеф Кемпбелл стверджує, що сюжет будь-якого міфу містить у собі нашарування різних епох і племен, відгомін різних релігійних і моральних вірувань, залишки культів тощо. Він вказує, що «історія міфу є складним конгломератом у всіх розділах його сюжету» [20, с. 77]. Художній твір вбирає в себе всі метаморфози реального і уявного світу, являючи собою складну систему міфологічних елементів, схем, образів і мотивів. Слід підкреслити, що міфотворчість кожного письменника позначена його особистістю, різними психологічними факторами, зумовленими зовнішніми соціальними та особистісними аспектами. Очевидно, що індивідуальність митця завжди

залишатиметься лише напівз'ясованою таємницею. Проте, на думку Т. Мейзерської, художній твір є суб'єктивним поясненням світобудови, повідомленим крізь призму авторського світобачення. Адже художня творчість є не що інше, як вияв задумів духу митця, його світогляду, розуму, почуттів [8, с. 19]. У своїх творах митець ніби примножує себе, свою духовність, яка імпліцитно виявляється в цілісності його ідеї, розчиненої в конкретних формах. Таким чином, його світогляд трансформується в суб'єктивне авторсько-творче уявлення, а відтак – у існування тексту. Відповідно, художній текст відображає світогляд автора і водночас культурний досвід людства, включно з міфологією. Ольга Турган наголошує, що «в кожному творі органічно поєднані два пласти художньої культури: народно-міфологічна свідомість і соціально-художня свідомість автора» [12, с. 64]. Численні акти творчості здійснюються в підсвідомості, і творець, таким чином, виступає як сама природа, більше того, як природа чуйна». Отже, міфотворчість розвивається незалежно від волі автора, але не є цілком несвідомою, оскільки остання є «чуттєвою природою». Тому емпіричний досвід людини, соціально-історичні умови життя, матеріальне становище, розвиток особистості, індивідуальні амбіції лише певною мірою впливають на її здатність відтворювати міфологічні модифікації. Особистість автора не обов'язково впливає на його міфологічне мислення, а міфосвідомість не апелює до емпіричного, попереднього людського досвіду. Міф проявляється у творі по-різному: самостійно, опосередковано чи у вигляді метаморфоз, але він завжди присутній. Отже, міф можна вважати метатекстом універсальної культури. Однією з основних ознак міфу є його вкоріненість у структури людської психіки на рівні колективного несвідомого. Вона вбирає соціальний та індивідуальний досвід і втілюється в текстах і культурних знаках через творчий імпульс. Універсальна структурно-семіотична схема міфу базується на психологічному феномені архетипу, який є загальним формальним принципом (зразком) організації несвідомих смислів і проектується в текст. Ця проекція розкривається імпліцитно через конкретно-чуттєві образи та

образні структури (символи, метафори, традиційні образи, сюжети), кожна з яких є однорідним втіленням усієї макроструктури міфу, але в згорнутому вигляді. Незалежно від того, яку функцію виконує міф у конкретному літературному творі, його присутність і вплив на підсвідомість читача є беззаперечними, особливо коли йдеться про відтворення етнологічних духовних орієнтирів, властивих кожному носієві цієї ментальності. У цьому випадку уявлення людей стають основою для пояснення світобудови в рамках даного конкретного етносу. Цю ідею підтверджує В. Куєвда: «Міф і похідні від нього сенсоформи в системі людського сприйняття і світобачення становлять у певному сенсі основну матрицю загальної картини світу в етнічно-ментальній реальності». [5, с. 96] За словами О. Потебні: «Створення нового міфу полягає в утворенні нового слова, але не в забутті змісту попереднього». Тому зміст авторського міфу несе в собі новий міфологічний код, який жодним чином не зачіпає традиційні та конвенційні міфологічні конструкти, а – навпаки – взаємодіє з ними. [10, с. 132] Отже, міфологема літературного твору охоплює вербалізацію етнічно-культурних уявлень, елементів світової міфології та індивідуально-авторського міфу. Аналіз міфу потребує комплексного підходу, який враховує як суб'єктивну позицію автора, так і об'єктивні закони міфологічного мислення. Таке мислення проявляється через систему образів, мотивів та архетипів. Архетип – це універсальний первісний образ, який концентрує колективну пам'ять і може складатися з кількох менших архетипних елементів. Міфологема, як структурний елемент міфу, є міфічним образом чи концептом, заснованим на архетипі та містить в собі різноманітні значення. Вона є найменшою одиницею міфу, яка асоціюється з образом, метафорою або мотивом, що в свою чергу тісно пов'язані з архетипом. Таким чином, міфологема є результатом синтезу двох основних аспектів: 1) відтворення первісних народних уявлень і 2) нового смислового насичення вже існуючих міфологічних схем. Міф пронизує всі аспекти нашого життя, структурує та впорядковує його, залишаючись водночас чуттєвим образом або

метаструктурою, яка втілюється в літературі, що об'єднує міфомислення, елементи світогляду та самосвідомості. Слово Боже в його онтологічному вимірі - це сам факт незаперечного існування Буття / Всесвіту. Існування міфологічних богів підтверджувалося онтологічно - в театрі їх грали реальні люди, які закривали обличчя масками; в скульптурі їх створювали скульптори з мертвих матеріалів. До того ж, важливою складовою міфологічної свідомості є аніматизм як віра у вічне і безсмертне життя. Тому має існувати людина, яка подібна до Бога, оскільки він у всьому і все в ній. Логіка міфу про походження полягає в тому, що з огляду на певний погляд на теперішнє (яким воно є або має бути), минуле є тим, чим є теперішнє. Це означає, що міф є засобом впливу на теперішнє. Фактично, він охоплює весь спектр теперішнього соціального життя. Як оповідь, що оживляє нібито мертву первісну реальність, міф - це історія, розказана для задоволення сучасних моральних, релігійних, соціальних і навіть практичних потреб. Значна частина аргументації міфотворця стосується сьогодення.

Міфи постійно перетворюються, пристосовуючись до нових соціальних умов, культурних реалій та технологічного прогресу. На відміну від традиційних текстів, які можуть зберігати свою форму незмінною, міфи еволюціонують разом із суспільством, якому вони належать. Сучасний міф може використовувати елементи наукової фантастики, політичних ідеологій або масової культури, але його основа залишається незмінною – це наратив, який допомагає суспільству структурувати свій досвід, пояснювати невідоме і передавати цінності. У первісних суспільствах міфи розповідають лише стосовно місця, часу чи пір року, які мають ритуальне значення, або важливих релігійних церемоній. У будь-якому випадку міф показує, як виникла реальність. Британська енциклопедія (том 12) підсумовує характеристики міфів таким чином:

1. Міфи є розповідями з абсолютною авторитетністю, яка більше натякається, ніж прямо заявляється.

2. Вони розповідають про події та стани, що перевершують звичайний людський світ, але є основоположними для нього.
3. Час, у який відбуваються пов'язані події, повністю відрізняється від звичайного історичного часу людського досвіду (і в більшості випадків неймовірно давній).
4. Діячами оповіді зазвичай є боги або інші надзвичайні істоти (такі як тварини, рослини, перші люди або визначні мужі, які змінили людський стан).

Міфи існують у різних частинах світу. Основними типами міфів, що є: міфи походження, міфи есхатології та руйнування, міфи культури та езотеричні міфи, месіанські та міленарні міфи, міфи часу та вічності, міфи провидіння та долі, а також міфи відродження та оновлення. Інші – це міфи пам'яті та забуття, міфи про високих і небесних богів, міфи про засновників релігій та інших релігійних діячів, міфи про царів та аскетів, а також міфи про трансформацію. Хоча в різних племенах існують численні локальні відмінності, все ж таки модель трохи схожа в традиційній структурі. Наприклад, міфи про створення фізичного світу та людства, а також міфи про чари мають універсальний характер. Однак, точні методи створення першої людини можуть відрізнятися в різних культурах, зазвичай вважається, що створення людини відбулося після того, як були створені інші істоти. Саме тому людину майже у всіх культурах світу вважають вінцем творіння Бога.

У традиції вивчення міфу (як в історичній ретроспективі, так і в багатьох сучасних дослідженнях) поширеним є погляд на людину як на такий елемент, що повністю підпорядкований догматичним настановам міфу, які він повинен монотонно відтворювати, будучи обмеженим «нерозвиненим» архаїчним світоглядом. Ця настанова, хоч і дуже вузьколоба, глибоко вкоренилася не лише в масовій свідомості внаслідок популяризації стереотипу, сформованого в різних гуманітарних науках, а й, власне, в самих цих науках. Причина такої точки зору багато в чому пов'язана з

домінуванням ідей лінійного прогресу культури (від «нижчих» світоглядних форм до більш розвинених) та позитивістських поглядів. Водночас у сучасній філософії міфу стає очевидною теоретична слабкість цієї позиції. З цієї точки зору «суб'єктивізм», в якому звинувачують міф (як фактор, що нібито ілюструє «недорозвиненість» міфу порівняно з «раціональним» науковим світоглядом, який нібито репрезентує об'єктивний світ «як він є»), насправді свідчить про виражений антропоморфний характер міфологічного мислення і аж ніяк не про його неповноцінність, про яку можна було б говорити лише в тому випадку, якби була знайдена форма світогляду, що не містить людину як центральний елемент, що неможливо за визначенням Строса [33, с. 83].

1.4 Типи міфів

Міфи за своєю суттю виконують багато функцій в житті суспільства. Вони надають пояснення природним явищам, космологічним процесам та соціальним порядкам. Вони допомагають людям зрозуміти, як і чому існує світ, які сили ним керують, і яке місце в цьому світі займає людина. Наприклад, міфи про створення світу (космогонічні міфи) пояснюють походження Землі, неба, людини, тварин і рослин. Використовуються для легітимації суспільних норм, законів, традицій і влади та надають релігійне чи божественне підґрунтя існуючим соціальним порядкам, пояснюючи, чому певні традиції або інституції є необхідними і непорушними. Наприклад, міфи про божественне походження королівських династій надають їм сакрального статусу. Формують загальне бачення світу і місце людини в ньому, що впливає на культурну ідентичність народу. Вони забезпечують цілісне сприйняття дійсності, де кожен елемент світу має своє символічне значення і місце. Міфи сприяють створенню загальнокультурних ідей про добро і зло, хаос і порядок, життя і смерть. Передають моральні та етичні норми та через приклади героїв та божеств, що діють у міфах, навчають основам моралі, відносинам між людьми, поняттям добра і зла, справедливості, сміливості,

самопожертви та інших чеснот. Наприклад, міфи про героїв, що долають чудовиськ або змагаються з богами, виховують в слухачів цінності мужності та відваги. Слугують основою для проведення ритуалів і обрядів, які мають сакральне значення для спільноти. Вони пояснюють походження ритуалів і надають їм особливої сили, оскільки міф розглядається як своєрідна інструкція або сценарій для дій у ритуалі. Ритуали, в свою чергу, слугують засобом відтворення міфічних подій, що дозволяє підтримувати зв'язок між минулим і сучасністю. Сприяють встановленню і зміцненню зв'язків між членами спільноти, оскільки вони виступають спільним кодом, зрозумілим усім. Завдяки міфам формується загальна культурна ідентичність, що об'єднує людей у певні групи, народи чи цивілізації. Допомагають людям справлятися зі страхами, тривогами та невизначеністю. Вони надають сенс життю, розповідаючи про загальні для всіх людей переживання та долаючи кризові ситуації. Міфи про загробне життя допомагають зменшити страх перед смертю і забезпечують відчуття безперервності існування. Слугують джерелом натхнення для мистецтва, літератури, музики і театру. Вони надають сюжети, образи і теми, які творчі люди використовують для створення нових творів. Через міфи, культурні цінності і символи передаються і переосмислюються у різних епохах. Вони дозволяють спільнотам і народам визначити свою унікальність, особливе місце в історії, створюючи міфи про героїчне минуле, заснування держав, походження народів та підкріплюють національну чи етнічну ідентичність, сприяючи почуттю єдності та спільності.

За своєю типологією, міфи поділяються на:

Природний етіологічний міф пояснює аспект природи: легко пояснити блискавку та грім, сказавши, що Зевс гнівається.

Етимологічний етіологічний міф пояснює походження слова. Особливо це помітно, коли потрібно пояснити певні імена: богиня Афродіта, народилася з морської піни, оскільки афрос – це грецьке слово, що означає морська піна.

Релігійний етіологічний міф пояснює походження релігійного ритуалу: пояснити грецький релігійний ритуал Елевсінських містерій, сказавши, що вони виникли, коли грецька богиня Деметра прийшла в місто Елевсін і навчила людей, як їй поклонятися.

Етіологічна міфологія є однією з найдавніших форм світогляду, що відображає первісні уявлення людей про світ. Вона включає такі важливі елементи як тотемізм і анімізм. **Тотемізм** у свою чергу – це віра в тісний зв'язок між групою людей (часто племенем або родом) та певним видом тварин, рослин або інших природних елементів, які вважаються їхніми тотемами. Тотемізм часто зустрічається в міфах, де тотеми мають важливу роль у створенні світу чи в житті людей. Візьмемо, міфологію племені Навахо (тотем Вовка, який вважається мудрим і сильним духом-помічником). Вовк допомагає людям у полюванні та захищає їх від злих духів. **Анімізм** – це віра в те, що всі природні об'єкти, явища і живі істоти мають душу або дух. Анімізм часто проявляється в уявленні про те, що природні сили можуть впливати на життя людей і потребують поваги та поклоніння. Анімізм відображений у багатьох етіологічних міфах, де природні явища пов'язуються з діями духів або богів. У міфології племені Хопі існує віра в *Kashinas* – духів, які живуть у природних об'єктах, таких як гори, річки і дерева. Качіни можуть приносити дощі, врожаї або інші блага, а також карати за неповагу до природи. Такі міфи передавалися усно від покоління до покоління. Оскільки писемності як такої, до появи колоніалістів ще не існувало, міфи зберігалися і поширювалися через усні оповіді, ритуальні пісні, легенди та казки. Передача знань та історій через усні оповіді сприяла формуванню лінгвістичних особливостей. Наприклад, часте використання повторів, паралелізмів, ритмічних структур та формул допомагало запам'ятовувати великі обсяги текстів і полегшувало їхнє відтворення. Символи та метафори були основними засобами передачі складних понять. Образи природних явищ, тварин і рослин часто мали багатозначне значення, що пояснювало космогонічні та антропогонічні процеси. Вода символізувала

життя і очищення, вогонь – трансформацію і руйнування. Так, природні етіологічні міфи часто включають елементи тотемізму та анімізму, які є важливими аспектами багатьох традиційних культур, зокрема корінних народів Америки.

1.5 Міф як лінгвокультурний феномен

Якщо говорити про міфи з лінгвістичної точки зору, то варто зазначити, що Сосюр Ф. стверджував, що мова - це не субстанція, а форма, принцип класифікації та система знаків, де важливим є лише поєднання смислу та акустичного образу, до того, що одні мови відрізняються від інших за принципом відмінності між їхніми знаками. Єльмслев Л.Т. погоджувався із загальними положеннями теорії Сосюра, але стверджував, що мовні одиниці не можуть бути зведені до аспекту диференціації, а саме до звукового та семантичного контексту, який вони включають [27, с. 20]. Для того, щоб їх можна було спроектувати на реальність, вони повинні існувати незалежно від цієї реальності. Отже, він стверджував, що мовні одиниці визначаються зв'язками, які пов'язують їх з іншими одиницями мови. Для Єльмслева знак повинен мати перевагу над фонемою і семою, а дефініція - над зв'язком; так само необхідно визначати мовні елементи відповідно до їхніх комбінаторних зв'язків. Єльмслева прагнув визначити специфіку мов на основі комутативного дослідження одиниць, менших за знак. Структурну специфіку міфів можна визначити з комбінаторних зв'язків, які їхні фундаментальні елементи встановлюють між собою. Ці постійні елементи, які критика називає інваріантами або «великими конститутивними одиницями або міфемами» [34, с. 211], можуть з'являтися в одному або різних міфах, але - як і в лінгвістиці - повинні підтримувати між собою певні зв'язки або закони функціонування, тобто повинні встановлювати між собою певні комбінаторні відносини [33, с. 79]. Цим пояснюється множинність проявів одного міфу, який залишається ідентифікованим як такий доти, доки комбінації, що його формують, не зазнають суттєвих змін. Якщо ж вони

суттєво змінюються, міф помітно порушується: іноді спотворюється, а іноді стає непримиренним; у всіх випадках переживає кризу. Міфологічний світогляд є наочним доказом цього, а міфічне сприйняття світу - джерелом символічної мови художнього мислення. Людина почала символічно розуміти реальний світ навколо себе. Міфи є джерелом для інтерпретації художніх символів, але також символічне мислення відіграло певну роль у створенні самого міфу. В більшості своїй, всі символи в міфі є знаками, але не всі знаки є символами. Знак предмета чи події передає їх значення, але це значення не просте, а є вираженням субстрату, сприйнятого предмета і події, оживленого, персоніфікованого, художньо відображеного. Таким чином, як не всі слова є символами, так і не всі знаки є символами. Символ має загальну структуру, він має свої принципи творення, засновані на загальній структурі. За словами Асіфа Хаджилі: «Під час переходу людини від природи, біологічного існування до культури і соціального існування, міф, який був унікальною ідеологією перших колективів, включав у себе всі форми соціальної поведінки. Міф, один з головних інструментів соціалізації ранніх людських спільнот на біологічному рівні, був пов'язаний з історичними процесами і поставав як діахронічний феномен». Символи за своєю суттю є міждисциплінарним поняттям, категорією, яка може бути об'єктом і предметом дослідження в різних галузях науки. Латинським еквівалентом слова "symbolum" є грецьке слово $\sigma\upsilon\nu$ (grix), яке походить від однини і $\beta\omicron\lambda\eta$ (voli) – кидати, що означає $\beta\iota\rho\lambda\iota\kappa\delta\epsilon\mu\beta\omicron\lambda\omicron\nu$ (символ), що означає вкидати знання. Symbolon є похідним від дієслова $\sigma\upsilon\mu\beta\alpha\lambda\epsilon\iota\nu$ (symballein), яке іноді складається з морфем "syn" і "ballein", що означає збирати разом, об'єднувати, робити цілим, складати, порівнювати, пояснювати один одному, як свідчить грецьке походження слова. Вважається, що гімн, написаний Гомером мовою Гермеса, вперше був використаний у писемності. Так, коли Гермес зустрічає черепаху, він використовує фразу " $\mu\beta\omicron\lambda\omicron\nu \eta\delta\eta \mu\omicron\iota$ ", яка перекладається, як «символ радості для мене». У міфологічному світогляді людина, поміщаючи свої душевні нахили в природне середовище, ще не

піднімається до усвідомлення своєї цінності і самоцінності. Сліди міфічного мислення продовжують жити в пам'яті людства через символи, особливо лягаючи в основу художнього мислення. Символізація природи через людські архетипи починається з міфічного світогляду, і відбувається культ природи. На думку *Рамазана Гафарлі*: «Культові традиції передавалися з покоління в покоління через міфи. Наприклад, в азербайджанській міфологічній системі та віруваннях досі збереглися сліди культів дерев (є люди, які досі відривають частину свого одягу і вішають на деревні святині, гори, скелі, води, тощо». У міфології можна зустріти міфічні легенди та оповіді про символічне сприйняття різних природних явищ, елементів простору і часу, всіх представників біологічного та зоологічного світу. За словами Армстронга «Міф - це про невідоме, незвідане, він розповідає про переживання, в яких ми не маємо слів, щоб висловити їх до того, як вони будуть пережиті. Тому міф проникає глибоко в серце великого мовчання». Той факт, що архетипи, які забезпечують процес міфологізації природних явищ - першообрази містять міфологічні уявлення людини, незалежно від місця, часу, мови, раси - дозволяє проводити паралелі та порівняння в широкому контексті пам'яті, що призводить до дуже широкого та поглибленого аналізу. Лінгвістичний аналіз міфу дозволяє зрозуміти, як мова використовується для створення та підтримки цих наративів. У випадку міфів прагматика дозволяє зрозуміти, як за допомогою мовних структур міф не тільки описує події, але й впливає на читачів, створюючи певні емоційні та когнітивні реакції. Якщо ж говорити про міфи з лінгвістичної точки зору, то варто пам'ятати про міфотворчість. Той безперервний процес творення, незалежно від історичного періоду, суспільних умов і рівня самосвідомості, про що свідчать літературні зразки різних епох. Коли сама ж міфологема художнього тексту завжди вкорінена в традиційних віруваннях наших предків, щоб стати причиною міфотворчості автора. Основою міфологеми в літературній традиції є міфологічне мислення. Цю точку зору обґрунтовує Р. Марків, яка припускає, що рівень первісної свідомості (архетипи)

відтворюється в літературному творі шляхом накреслення цілісної структури міфу або ритуально-міфологічної моделі [7, с. 12]. Образні конструкції як засіб включення міфу в художню літературу важливі для творчого акту письменника, який так чи інакше використовує їх для відображення як власного світогляду, так і культурних мотивів. Усі ці конструкції становлять серцевину поетики літературного твору й складають основу міфотворчості, яку ми сприймаємо як логічні, неявні, а іноді й свідомо приховані елементи й структури. Це дозволяє говорити про метамову художнього тексту, яка також розгортає міф. Цьому явищу К. Стайн приділяє значну увагу і вважає метамову особливим і неодмінним елементом міфотворчості [43, с. 67]. У процесі написання автор постійно розмірковує над творчістю. Авторський код найбільш повно міститься в метамові поетичного тексту і проявляється в ході самоінтерпретації, яка здійснюється протягом усієї творчості поета, не завжди свідомо. Звідси важливе «вертикальне» прочитання тексту, яке сприяє систематизації «неструктурного» в структурі (маргінальностей) – вимови, претерії, семантичні жести, пов'язані з творчістю, мовою, поетикою. Усі ці елементи є результатом і змістовим модусом міфотворчості. У монографії Н. Бойко та А. Кайдаш «Міфологеми в просторі українського романтизму» зазначено: «Міфотворчість слід розглядати не лише як найдавнішу форму розвитку людської думки, а й як різновид символічного «мета-мова» [1, с. 44]. Символи є ще одним екстралінгвістичним способом вираження міфу в художньому тексті, тому вони складають своєрідну міфологічну світоглядну систему. Р. Барт називав метамову особливим міфологічним дискурсом, сформованим у свідомості автора в результаті певної системи цінностей. Усі ці значення реалізують міфологічний зміст, який можна прочитати у взаємодії всіх міфологічних елементів [17, с. 38]. Це дозволяє називати міф у художньому тексті продуктом міфотворчості. Так само О. Потебня відносив міфологічне мислення до кожного представника етнічної культури і вважав його абсолютним і всеосяжним: Міфологічне мислення на певному рівні розвитку є єдино можливим, необхідним,

розумним; воно властиве не певному історичному періоду, а людям усіх часів, які досягли певного рівня розвитку думки; воно формальне, тобто не виключає жодного змісту: ні релігійного, ні філософсько-наукового. [10, с. 39] Багатогранність міфологічного мислення забезпечує літературний твір розумінням і сприйняттям різними реципієнтами, незалежно від їх віку, статі, національності чи епохи. Міф, міфологічна свідомість, які так активно використовуються в усіх жанрах словесної творчості як щось найвніше, ефемерне, архаїчне, досі залишається фактом нашого психічного життя, потужно заявляючи про себе, особливо в екстремальних умовах людини – втрата належного контролю розуму є компенсується ресурсним потенціалом інтуїції, безоглядної віри в незбагненне, непогрішне. У художній творчості повною мірою реалізуються всі складові міфосвідомості на чуттєвому рівні. Як зазначається в монографії Н. Бойко та А. Кайдаш «Міфологеми в просторі українського романтизму», «міфологія як засіб глобального осягнення світу є результатом творчого пізнавального акту міфологічної свідомості, що виступає основою міфологічного світогляду і своєрідною ментально-вербальною моделлю». Інакше кажучи, міфологізм художнього твору визначається особливостями світосприйняття митця, несвідомим відображенням міфологічної картини світу, зверненням до народних традицій, звичаїв, уявлень.

Іллокутивні акти, як-от накази, прохання, обіцянки або прокляття, часто зустрічаються в міфах і відображають владні відносини між богами, героями та смертними [44, с. 55]. Наприклад, у міфах давньої Греції, боги часто віддають накази смертним, що є іллокутивними актами, спрямованими на забезпечення виконання певних дій. Міфи таким чином використовуються для легітимізації соціальних та релігійних норм через мовні акти, що здійснюються в межах наративу. Перлокутивні акти в свою чергу, мають на меті викликати певний вплив на слухача або читача – емоційний відгук, переконання або страх [16, с. 72]. Міфи про кінець світу створюють страх перед божественним покаранням, тим самим мотивуючи слухачів

дотримуватися етичних норм. Лейкофф підкреслює що міфологічні наративи за допомогою перлюкутивних актів сприяють соціальній стабільності, оскільки вони викликають сильні емоційні реакції і змушують людей діяти відповідно до міфологічних уроків [31, с. 17]. Однак, когнітивна лінгвістика йде далі, показуючи, як ці емоційні реакції формуються через використання глибинних когнітивних механізмів, таких як: концептуальні метафори, ментальні моделі та когнітивні фрейми, що допомагають організовувати й структурувати сприйняття міфів. Одним із ключових понять когнітивної лінгвістики є концептуальні метафори. У своїй праці «Metaphors We Live By» Лейкофф і Джонсон (1980) показали, що метафори – це не просто риторичні засоби, а основні когнітивні структури, через які ми осмислюємо світ. Міфи активно використовують ці метафори для пояснення абстрактних понять, таких як життя, смерть, час, порядок і хаос. Самі етнічні особливості суттєво впливають на естетичні характеристики міфопоезії. Міф синтезує первісну символіку та духовні постулати людства. Спільність образів, сюжетів і архаїчних уявлень у різних міфологіях свідчить про їхню міжкультурну взаємодію.

Міфологічні наративи часто передають складні концепції через прості образи. Наприклад, метафора «життя – це подорож» є універсальною і зустрічається в багатьох культурах. У міфах вона виражається через образи мандрівок героїв, у яких кожен етап символізує певний життєвий етап або випробування [50, с. 24]. У концептуальному плані ця метафора допомагає людям осмислити життя як процес із визначеним початком, розвитком і завершенням, а також структурує уявлення про особистісний і соціальний розвиток [50, с. 31]. Ще однією важливою концептуальною метафорою є метафора часу. У багатьох міфах час представлений не як лінійний процес, а як цикл, що постійно повторюється. Це проявляється в міфах про створення світу, де космічний порядок відновлюється після хаосу, або в ритуалах відродження, де смерть є передумовою для нового життя. Наприклад, у міфах індуїстської традиції ідея переродження (сансара) демонструє циклічну

природу часу. Однією з найпоширеніших ментальних моделей у міфології є модель світового дерева, що зустрічається в багатьох культурах, включаючи скандинавську, індуїстську та мезоамериканську міфології. Світове дерево символізує зв'язок між різними рівнями всесвіту: небом, землею та підземним світом. Ця модель допомагає впорядкувати уявлення про космос і взаємозв'язки між його елементами. Вона також відображає ієрархічну структуру світу, де кожен рівень має своє призначення і функцію. Когнітивний підхід підкреслює, що така модель є універсальною для осмислення складної системи світобудови через простий і зрозумілий образ дерева [29, с. 136]. Когнітивні фрейми і сценарії – це когнітивні структури, які ми використовуємо для сприйняття та інтерпретації ситуацій на основі попереднього досвіду [27, с. 61]. Міфи, як правило, використовують стандартні сценарії для передачі універсальних тем і уроків. Одним із найбільш розповсюджених фреймів у міфах є шлях героя, який детально описав Джозеф Кемпбелл у своїй праці «Герой із тисячею облич». Цей фрейм складається з типових етапів: заклик до пригод, випробування, битва з чудовиськом, отримання нагороди та повернення до звичного світу [19, с. 70]. Такий сценарій відображає когнітивну модель розвитку особистості, де герой символізує кожну людину, що проходить через труднощі, перетворюється і здобуває новий рівень знань або сили. Лінгвісти досліджують, як цей фрейм використовується в різних культурах для структурування наративів і пояснення універсальних принципів становлення особистості [31, с. 88]. Ще одним поширеним сценарієм є **сакральне випробування**, яке герой має пройти, щоб отримати доступ до таємного знання або божественної сили. Цей сценарій зустрічається в багатьох культурах і є ключовим елементом для структуризації міфів про посвячення або духовне зростання. Випробування часто пов'язане з подоланням страху, болю або морального вибору, що символізує перехід на новий етап духовного розвитку [25, с. 164].

1.6 Поетапна методика дослідження

Для проведення всебічного аналізу текстів міфологічної спрямованості у цій роботі ми застосуємо інтегрований методичний підхід, що поєднує лінгвокогнітивний, наратологічний та структурний аналізи. Використання комбінованого підходу забезпечує глибоке дослідження мовних механізмів, когнітивних процесів, наративних структур та культурних контекстів, що формують концепти “CYCLICAL TIME”, “NATURE” та “MORALITY” у міфологічних текстах ацтеків та мая.

Оскільки, **мета** нашого дослідження полягає у виокремленні і систематизації ключових світоглядних концептів в амеріндіанській міфології, а також виявленні їх ролі та значення в культурному контексті. Розкриття глибинних вірувань і цінностей корінних народів Америки через ментальні моделі, що репрезентовані у їх міфологічних наративах, уможливило створення комплексного уявлення про ці народи.

Для досягнення поставленої мети та вирішення завдань дослідження обрано інтегрований підхід, який передбачає поетапний аналіз текстів міфологічної спрямованості ацтеків і мая. Методика охоплює застосування таких ключових етапів:

1. Виконати **нاراتологічний аналіз**, зосередившись на вивченні сюжетних елементів, наративних схем та ключових мотивів, що відображають циклічний характер часу та складну взаємодію між людиною та природою. Цей підхід дає можливість простежити основні сюжетні структури міфів і виявити їх зв'язок із культурними цінностями та соціальними нормами відповідних спільнот.
2. Провести **лінгвокогнітивний аналіз** з метою виявлення ключових лексичних одиниць, метафор і символів, що слугують засобами репрезентації концептів “CYCLICAL TIME”, “NATURE” та “MORALITY”. Це дасть змогу дослідити, як мовні структури відображають когнітивні моделі мислення, а також встановити їхню роль у формуванні

семантичних полів, які передають культурні уявлення і світоглядні цінності корінних народів Америки.

3. Провести **структурний аналіз** для виявлення глибинних схем текстів, які формують концепти “CYCLICAL TIME”, “NATURE” та “MORALITY” Це дозволить визначити типові патерни та мотиви, що домінують у міфологічних наративах ацтеків і мая, а також встановити їхню символічну значущість для культурних уявлень.

У ході нашого дослідження, такий комплекс методів, дозволить нам глибше зрозуміти процеси формування концептів у міфах і виявити соціокультурні фактори, які впливають на їх структурування. Це в свою чергу забезпечить комплексний аналіз міфологічних текстів і сприятиме поглибленому розумінню світоглядних моделей індіанських культур, а також створить базу для подальших міждисциплінарних досліджень.

Висновки до розділу 1

Дослідження міфології показує, що міфи є не просто уявними сюжетами, а важливими культурними елементами, що пояснюють природні явища, легітимують норми суспільства, передають моральні цінності та зберігають культурні ритуали. Етіологічні міфи розділяють на природні, етимологічні та релігійні, і всі вони відображають глибокий зв'язок між людством і природою.

Міфи мають символічну структуру, яка включає метамову та спеціальні акти впливу, що перетворює їх на ефективний засіб культурної комунікації. Дослідження доводить, що міфи — це не просто вигадані історії, а фундаментальні елементи культури, які пояснюють природу, легітимують соціальні норми, передають цінності та підтримують традиції. Через символічну структуру, що включає метафори та ритуальні дії, а також концепти – одиниці пам'яті, які фіксують культурний досвід, міфи стають потужним інструментом культурної комунікації. Мовна картина світу,

будучи проекцією системи концептів, відображає унікальне бачення реальності кожної культури, яке знаходить своє відображення в міфах.

Міф має класичну наративну структуру, яка допомагає упорядковувати суспільний досвід. У літературі міфологічні елементи з'являються як міфологеми — синтети традиційних уявлень та сучасного змісту. Міфологічне мислення, властиве всім культурам, осмислює світ антропоморфно і залишається актуальним у сучасній культурі, особливо в мистецтві та літературі. Міф є багаторівневою системою, яка формує культурні цінності та світогляд, структуруючи досвід та передаючи його через покоління. Його здатність адаптуватися до нових умов свідчить про важливість символічного мислення в сучасному світі та значущість міфу як основи культурного розуміння реальності.

Розділ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ МІФОЛОГІЇ КОРИННИХ НАРОДІВ АМЕРИКИ

2.1 Американоіндіанська міфологія

Усна література корінних американців зберігає культурну спадщину і традиції через розповідь, ораторське мистецтво та перформанс. Передаючись через міфи, пісні, легенди та казки, усна література надає великого значення мові. Під час переказу, інформація повинна точно запам'ятовуватися. *Н. Скотт Момадей* пояснює: «Слова вимовляються з великою обережністю, і їх чують. Вони мають значення, і їх не можна сприймати як належне; до них треба ставитися серйозно, і їх треба запам'ятовувати...В основі усної традиції американських індіанців лежить глибока і безумовна віра в ефективність мови. Слова за своєю суттю є силою» [39, р. 41]. Слова – в правильних руках є інструментом мудрості, а мудрість не може бути виразною в потоці слів, однак вона здатна виразити себе в переозвученні символічного слова, щоб

зашифрувати в ньому містичний сенс. Корінні народи Америки не мають єдиної, уніфікованої міфології чи літератури. Багато різних племінних груп створили власні історії про створення світу, появу перших людей, місце людини у Всесвіті, життя і діяння богів та героїв. Проте, незважаючи на величезне розмаїття індіанських міфологій, певні міфічні теми, персонажі та сюжети можна знайти в багатьох культурах. В основі всіх міфів лежить ідея про те, що духовні сили можна відчутти в усьому природному світі, включаючи хмари, вітер, рослини і тварин, які вони формують і підтримують. Багато історій пояснюють, як дії богів, героїв і предків надали землі її теперішнього вигляду. Згідно з більшістю амеріндіанських міфів, люди походять з місць, де традиційно жили їхні предки. Деякі казки говорять про давні міграції. Корінні американці походять від мисливців і збирачів північно-східної Азії, які мігрували через Берингове море до Північної Америки під час останнього льодовикового періоду. Під час льодовикового періоду, який закінчився близько 8000 р. до н.е., рівень океану був значно нижчим, а Сибір і Аляску з'єднував сухопутний міст. Деякі групи також могли дістатися Аляски з Сибіру на човнах або пішки по льоду.

Кілька корінних культур американського континенту також розробили власні системи писемності, найвідомішою з яких є мова мая. Корінні мови американського континенту мали дуже різноманітні демографічні показники: від мов кечуа, аймара, гуарані та науатль, які мали мільйони активних носіїв, до багатьох мов лише кількома сотнями носіїв. Після доколумбових часів кілька корінних креольських мов розвинулися в Америці на основі європейських, корінних і африканських мов. Мовами корінних американців розмовляють в невеликих районах країни, але це населення зменшується, і мови майже ніколи не використовуються широко за межами резервацій.

Міфологія, релігія, історія та ритуали не були окремими речами для корінних американських народів. Вони були нитками, сплетеними разом у різних казках та історіях, які визначали ідентичність людей і надавали порядку та сенсу їхньому життю. Найсерйознішими з них були міфи про те,

як боги створили і впорядкували всесвіт, а також про походження важливих речей, таких як люди, форми рельєфу, їжа і смерть. Деякі міфи не можна було розповідати легковажно. Вони лягли в основу священних ритуалів, у тому числі церемоній, під час яких учасники розігрували традиційні священні історії. Багато корінних американців вірили в те, що деякі міфи можна розповідати лише в певний час, часто зимовими ночами. На тих, хто розповідав ці історії в невідповідний час, чекала жахлива доля - наприклад, напад змій. Інші міфи нагадували народні казки. Їх можна було розповідати для розваги або для того, щоб дати урок правильної поведінки, і ті, хто їх розповідав, могли вільно змінювати або додавати елементи до основної історії. Історії цих світів також позначені втратами. П'ятсот років політичного, економічного та релігійного панування далися взнаки. Науковці зауважують, що коли зникають складні церемонії або навіть прості щоденні ритуали, члени спільнот сумують за цим. Вони також втрачають релігійну лексику та граматику, закладені в традиційні мови. Це призводить до поступового зникнення пам'яті, котра encompasses офіційні священні оповіді та безліч неформальних ниток, що колись складали ці тісно сплетені способи життя. Проте, незважаючи на всепроникний вплив сучасного суспільства, від якого більше не існує можливості географічної, економічної чи технологічної ізоляції, існують приклади дивовижної спадкоємності з минулим, а також напрочуд творчої адаптації до сьогодення і майбутнього. У наративах корінних народів ми знаходимо легенди та міфи, вірші та вчення духовних наставників, інструкції для церемоній та ритуалів, спостереження за світами та скарбниці етнекологічних знань. Міфи часто живуть у багатьох вимірах і мають значення, що сягають від повсякденного до божественного. Ці наративи наділяють священні місця силою навчати, зцілювати і роздумувати.

Не всі деміурги добрі. Крім деміургів, амеріндіанських міфах зустрічається безліч менш значних богів. Вони могли опікуватися окремими територіями, містами або навіть сім'ями, ремеслами або видами спорту (як

Іш-Чель у мая, покровителька ткацтва, або бог Чакен у народу чибча-муїсков, покровитель бігунів). Деякі боги мали досить екзотичні спеціалізації – наприклад, богиня Іштаб, покровительки самогубців у мая. Не менш важливими були культу тварин - ягуара, пуми, оленя, ворона. Крім того, вважалося, що другорядні боги часто уособлюють природні сили та стихії. У міфах ірокезів, наприклад, бог грому Хунін - могутній воїн, який стріляє вогненними стрілами і одружений з богиною веселки. А народ лакота вірить, що сонце, небо, земля, вітер та інші елементи природного, людського та духовного світу – це аспекти однієї вищої істоти Вакан Танка. Деякі божества, у яких вірили американських континентах, відбивають ті чи інші специфічні аспекти життя корінних народів. У пантеоні мая важливе місце посідав бог кукурудзи (маїсу); його точне ім'я невідоме, але зображувався він у вигляді юнака в головному уборі, що нагадує качан кукурудзи. А ацтеки мали цілу групу божеств – покровителів п'яного напою октлі, що виготовляли з агави. Серед них –богиня Маяуель, її чоловік, бог трав та ліків Патекатль та інші. Одне з ключових понять амеріндіанської міфології (та й загалом міфології) – створення світу. А одна з його найдавніших і найпоширеніших версій - так званий міф про «Того хто пірнув» (символ того першого, що поринув в космічний океан хаосу). Він зустрічається практично всюди, крім південного заходу Північної Америки та арктичного узбережжя. Згідно з цим міфом, суша спочатку була прихована під водою. Якась водоплавна істота – у сказаннях різних народів це може бути качка (в китайському фольклорі, качка асоціюється з чоловічим початком – Ян) або черепаха (В давньогрецькій міфології – символ створення світу) – пірнула в глибини моря і повернулася з грудкою бруду, який і став землею. У кожного корінного народу Америки існує велика кількість міфів, що відображають їхній світогляд, взаємодію з природою та духовним світом. Ці міфи не тільки пояснюють походження світу та людей, а й формують етико-соціальні норми племен. Однак у даному дослідженні ми вирішили сконцентрувати увагу на міфології двох народів: ацтеків та мая. Аналіз міфів цих племен дає змогу

простежити спільні та відмінні риси їхніх світоглядних концепцій, розкриваючи зв'язок між людьми, природою та надприродним.

2.1.1 Міфологія Мая

Стародавня цивілізація мая, відома своєю складною та витонченою культурою, розробила багату та яскраву міфологію, яка перепліталася з їхнім повсякденним життям. У світі, де співіснували боги та люди, оповідання відіграло ключову роль у збереженні культурних цінностей, передачі знань і поясненні тонкощів космосу. Мова мая – аглютинативна і має багатий набір лексем для вираження моральних категорій. Наприклад, слово “kab” (земля) або “ka’an” (небо) часто вживаються в контексті підтримки гармонії між людиною і природою, що є важливою частиною моральної поведінки. Релігійні вірування мая ґрунтуються на уявленні про те, що практично все у світі містить k’uh, або ритуальність. K’uh і k’uhul, схожі терміни, які використовуються для пояснення духовності всіх неживих і живих речей, описують найбільш божественну життєву силу існування. Віра мая стверджує створення і святість людини, землі та всіх речей, що є священними. Ця божественна святість відображена і в міфах майя про створення світу.

Світогляд мая обертався навколо складної космології, де всесвіт був поділений на три взаємопов’язані сфери: небо, землю та підземний світ. Кожне царство було населено пантеоном богів і надприродних істот, кожен зі своїми унікальними атрибутами та обов’язками. Мая вірили, що ці боги впливають на всі аспекти людського життя, від сільського господарства та війни до кохання, смерті та загробного життя.

“Popol Vuh” вважається найважливішим літературним твором мая, пропонує захоплюючий погляд на їхні міфологічні вірування та світогляд. Цей складний текст поєднує історичні розповіді, міфологію та філософські роздуми, забезпечуючи багатий гобелен культури та суспільства май.

Наратив розповідає про подорож близнюків-героїв, Hunahpu та Xbalanque, коли вони спускаються до підступного підземного світу мая, Xibalbá. Завдяки своїй кмітливості, хоробрості та надприродним здібностям вони долають випробування та виходять переможцями, відновлюючи порядок і перемагаючи сили темряви. “Popol Vuh” служить свідченням віри мая у взаємозв’язок живого та підземного світу, а також важливості подолання труднощів за допомогою стійкості та рішучості. Лакандон додає створення основних груп родичів та їхніх «тотемних» тварин. Міф про Verapaz, збережений Лас Касасом у його “Apologetic Summary History”, приписує створення людства богам-ремісникам, подібним до братів-мавп Пополь Вух. Створення людства завершується мезоамериканською розповіддю про відкриття Кукурудзяної гори божествами Громовержця.

Сторітелінг відігравав важливу роль у суспільстві мая, слугуючи засобом збереження культурних цінностей, передачі знань і пояснення складності космосу. Міфи та легенди передавалися з покоління в покоління, створюючи багатий гобелен історій, які зміцнювали ідентичність громади та соціальну згуртованість. Оповідачі мая, відомі як ah dzib, займали поважне становище в суспільстві. Вони вміли імпровізувати, використовуючи яскраву мову, жести та драматичні виступи, щоб захопити свою аудиторію. Розповідання історій було не просто розвагою; вона слугувала важливим інструментом для виховання молоді, збереження історії та підтримання моральних цінностей.

Міфи мая служили сховищем історичних знань, зберігаючи подробиці про їхніх предків, схеми міграції та важливі події. Ці історії часто містили символічні зображення подій реального світу, закодовані мовою, доступною для всіх членів суспільства. Крім того, міфи відігравали вирішальну роль у передачі моральних цінностей і етичних принципів. Через вчинки своїх героїв і наслідки, з якими вони зіткнулися, міфи мая навчали важливих уроків про мужність, вірність, чесність і повагу до богів і предків.

Зміцнюючи ці цінності, вони допомагали підтримувати соціальний порядок і забезпечували безперервність культури мая.

Наративи мая були багатими на символізм і метафори, що дозволяло тлумачення на багатьох рівнях. Природні елементи, такі як тварини, рослини та небесні тіла, часто мали більш глибоке значення, представляючи певних божеств, чесноти чи вади. Подібним чином дії та події в оповіданнях можна інтерпретувати як метафори більших соціальних, політичних чи духовних концепцій. Такий багатосаровий підхід до оповідання дозволяв нюанси інтерпретації та гарантував, що історії залишаються актуальними для аудиторії різного віку та походження. Використання символіки та метафор також додало глибини та складності міфам мая, сприяючи їх незмінній привабливості та актуальності для багатьох поколінь.

2.1.2 Міфологія ацтеків

Культуру ацтеків зазвичай об'єднують у культурний комплекс, відомий як науатль (nahuatl), через спільну мову, яку вони мали. Згідно з легендою, різні групи, які мали стати ацтеками, прибули з півночі в долину Anahuac навколо озера Техосо. Розташування цієї долини й озера призначення зрозуміло – це серце сучасного Мехіко, але мало що можна точно знати про походження ацтеків. Міфи ацтеків спиралися на чітко визначену лексичну та граматичну структуру, яка передавала складність їхнього світогляду, а також на стилістичні засоби, що підкреслювали циклічність і повторюваність подій.

Існують різні версії їх походження. Згідно з міфом, предки ацтеків прибули з півночі під назвою Aztlan, останні з семи nahuatlacas (Nahuatl, від tlaca, «людина»), які здійснили подорож на південь, звідси їхня назва «ацтеки». Інші звіти посилаються на їхнє походження в Chicomostoc, «місці семи печер», або в Tamoanchan (легендарному місці походження всіх цивілізацій).

Одним із найшанованіших богів ацтеків був Quetzalcoatl – пернатий змії, бог вітру, цивілізації та мудрості. Він відіграв центральну роль у створенні людства і його відновленні після кожного катаклізму. За ацтекською міфологією, Quetzalcoatl приніс людям знання про календар, писемність і мистецтва. Він символізував порядок і цивілізацію на противагу хаосу та руйнуванню, які приносили інші боги. Huitzilopochtli, бог війни та сонця, був головним божеством, яке захищало ацтекську державу і його вважали головним покровителем ацтеків. Щоб підтримувати його силу та захищати свій світ, ацтеки проводили численні ритуали й людські жертвоприношення, які були частиною щоденних релігійних обрядів.

Кажуть, що Ацтеки керувалися своїм богом Huitzilopochtli, який в перекладі означає «Колібрі-лівша» або «Колібрі з півдня». Коли вони прибули на острів в озері, то побачили орла, який сидів на кактусі на якому росли плоди (nochtli). (Через неправильний переклад розповіді Tetzozomoc стало популярним говорити, що орел пожирає змію, але в оригінальних ацтекських розповідях змія не згадується. В одному стверджується, що він їв птаха, в іншому вказується, що він просто сидить на кактусі, а третій просто каже, що орел щось їв.) Міфологія ацтеків була синкретичною, поглинаючи елементи багатьох інших мезоамериканських культур. По суті, вона поділяла багато космологічних переконань ранніх народів, зокрема мая, наприклад, що нинішня Земля була останньою в серії творінь і що вона займала положення між системами з 13 небес і 9 підземних світів. З ацтекською релігією був тісно пов'язаний календар, на якому ґрунтувався складний цикл ритуалів і церемоній, якими займалися жерці.

Календар ацтеків був загальним для більшої частини Мезоамерики і включав сонячний рік із 365 днів і священний рік із 260 днів; два річних цикли, що йдуть паралельно, дали більший цикл у 52 роки. Ацтеки мали чотири міфологічні ери: (1) Сонце Води, яке було знищено потопом, (2) Сонце Землі, яке було знищено землетрусом, (3) Сонце Вітру, яке було знищено гігантом, де залишився лише Quetzalcoatl, пернатий змії, який

пропрокує знищення Землі вітром і еволюцію людей у мавп, (4) сонце яке було винищене потопом і (4) теперішнє Сонце Вогню, яке закінчиться вогнем. Quetzalcoatl, який пережив епоху Вітряного Сонця, приніс людям цивілізацію. Ця міфологія, яка була основою обрядового життя, підтримувалася церемоніальним священиком, але існували також загальні народні казки, які за своїми наративами були схожими з міфами народів Північної Америки. Священики проводили церемонії в храмах, часто з натовпом присутніх. Виконавці в масках розігрували міфи за допомогою пісень і танців, а жерці приносили людські жертви. Щоб підготуватися до церемоній, жерці виконували ритуал під назвою кровопускання, який включав перетягування колючих шнурів через язик або інші частини тіла, щоб взяти кров. Кровопускання було схоже на церемонію майя, відому як пошук бачення. Народи до ацтеків практикували людські жертвопринесення, але ацтеки зробили це центральною частиною своїх ритуалів. Жертвопринесення було пов'язане з темою смерті та відродження. Ацтеки вірили, що світ помирав і відроджувався кілька разів, і що боги також вмирали і відроджувалися. Іноді боги навіть жертвували собою заради блага світу. Хоча в ацтекській міфології смерть була могутньою, вона завжди врівноважувалась родючістю та святкуванням життя та зростання.

Ще одна важлива ідея в ацтекській міфології полягала в тому, що результат життя людини вже був визначений богами. Ацтекська гра з м'ячем, про яку історики мало знають, могла бути пов'язана з цією темою. Храми ацтеків, як і храми інших культурних груп по всій Мексиці та Центральній Америці, мали майданчики, огорожені стінами, де команди гравців били по гумовому м'ячу стегнами, ліктями та колінами, намагаючись прогнати його крізь кам'яне кільце. Деякі історики вважають, що гра представляла боротьбу людей за контроль над своєю долею або майбутнім шляхом у житті. Це був релігійний ритуал, а не просто спорт, і гравців, можливо, приносили в жертву після гри.

2.2.1 Концепт “CYCLICAL TIME”

У міфологічному наративі корінних народів Америки концепт “CYCLICAL TIME” реалізується через специфічні лінгвістичні засоби. Цей підхід підкреслює спадковість культурних цінностей і традицій, зміцнюючи відчуття спільної ідентичності та зв'язку з предками. На лексико-стилістичному рівні концепт циклічності реалізується через взаємопов'язану систему мовних засобів. На лексичному рівні це виражається через повторювані терміни, такі як “*creation*”, “*destruction*”, “*renewal*” та “*again*”, які формують семантичне поле безперервності та протиставляються лінійному розвитку. Така циклічність набуває додаткового семантичного навантаження через символіку чисел, зокрема через число чотири, яке з'являється в формульних виразах “*Four times*”, “*Four days later*”, “*Four mountains*”. У міфах ацтеків і мая чотири епохи (або сонця) символізують попередні світи, кожен з яких завершився катаклізмами, після чого розпочався новий цикл. Циклічність космічних трансформацій помітно у реченні: “*Four suns were created, and four were destroyed*” підкреслює цю ідею завершення та переродження. Числова характеристика, створює ритмічний малюнок тексту та несуть глибоке символічне навантаження, позначаючи космічну завершеність через відображення чотирьох сторін світу та ключових фаз життєвого циклу.

Крім того, алегоричне зображення циклічності проявляється у міфі ацтеків про створення світу: “*This new world - the Fifth Sun - would be different. But the gods knew it too would one day end, destroyed perhaps by earthquakes, marking another turn of the cosmic wheel.*” “Cosmic wheel” (космічне колесо) є класичною алегорією циклічності в значенні того що: колесо не має початку чи кінця, та постійно знаходиться в русі, так само як і світ в розумінні мая та ацтеків. А от в описі створення людини в міфології мая прослідковується алегорія вдосконалення через циклічні «спроби»: “*The first invention was mud people... The second experiment created wooden people... The third and final*

experiment". Це відображає постійне прагнення до досконалості через повторювані цикли.

Художні засоби у міфологічних текстах майстерно підкреслюють концепцію циклічності часу та єдності протилежностей. Гіперболи та синтаксичні прийоми посилюють відчуття масштабності й нескінченності циклічного часу. Велич міфічної істоти *Cipactli* розкривається в реченні: "*Cipactli is so enormous that it is almost impossible to imagine. Our entire existence fits inside*" демонструється, наскільки мізерною є людська екзистенція порівняно з безмежними космічними циклами.

Наступними важливими елементами є синтаксичний паралелізм і антитези, які втілюють ідею гармонійної єдності. Це виражено у вислові "*When everything exists in one being, all opposites unite,*" де структура фрази відображає паралелізм і формує філософію циклів, у яких протилежності, як от життя і смерть, творення і руйнування, інтегруються в одне ціле: кожен кінець стає початком нового, кожне знищення – основою для творення. Цю ідею можна простежити на прикладі: "*Ometeotl is both spirit and matter, fire and water, black and white, stillness and movement, life and death, creator and destroyer,*" де протилежні аспекти божества зливаються в єдину сутність. Подібний підхід використано для опису природних циклів у міфі ацтеків: "*In the East the seasons are forever changing, the leaves of trees constantly falling, and buds are continually sprouting forth with new life,*" що наголошує на безперервності змін сезонів. Паралельні конструкції з протиставленням, як от "*both creates and destroys,*" "*both generator of chaos and giver of harmony,*" "*both masculine and feminine,*" розкривають діалектичну сутність світобудови, де протилежності взаємодіють, а не конфліктують, де видно в амеріндіанських міфах, які роблять акцент на співіснуванні та злагодженій дії протилежних сил для підтримання космічного балансу. Глибинний парадокс творення та руйнування розкривається через антитезу у фрагменті: "*Giver of life and the one who takes it away, the Oldest God both creates and destroys in order to generate Ollin, the sacred movement in continuum*" майстерно

розкриває ідею руху часу, а ключовий термін “Ollin,” що означає “священний рух,” символізує постійну метаморфозу, що лежить в основі космогонічного процесу. Для передачі такого концепту та взаємодії природних і божественних сил, в амеріндіанських наративах використовується багатий арсенал художніх засобів: метафоричні епітети, алегорії, полісиндетон та метонімія. Особливу роль відіграють епітети, такі як “sacred movement in continuum” та “eternal cycle”, які підкреслюють нескінченність космічних циклів, що нерозривно поєднують природне і духовне начала. Яскравим прикладом втілення концепту циклічності слугує вислів: “*The Tonalpohualli speaks: days flow like water but return like the feathers of Quetzalcoatl*”. У цьому фрагменті лексичні елементи “flow”, “water”, «return” і “feathers” майстерно створюють переплетення образів плинності та божественної краси. Символічний образ “feathers of Quetzalcoatl” уособлює роль божества у космічних циклах, та завдяки порівнянню (“like water... like the feathers”) поєднує в собі «швидкоплинність» і «те, що постійно повертається». Таке порівняння вибудовує паралель між природними й міфологічними образами та ритмами, підкреслюючи їхню фундаментальну єдність у світобаченні амеріндіанських народів. Таку ж саму ідею ми бачимо і в міфі ацтеків: “*When Tenochtitlan was founded, the priests said: This is the place where time folds into a circle, where past meets future*” лексичні вибори слів “founded” “circle” “past” та “future” акцентують увагу на походженні, єдності та нелінійному сприйнятті часу. «Circle» означає ідею завершеності, а “past” і “future” як контрастні часові маркери перетинаються у священному просторі Теночтілану. В наступній синтаксичній структурі: “*When Tenochtitlan was founded*” розміщує твердження у контексті заснування, обрамлюючи його як історичну і водночас вічну істину. Метафора “*time folds into a circle*” передає містичне згортання лінійного часу, а паралельна структура “*where past meets future*” підсилює ідею конвергенції, представляючи Tenochtitlan як божественну точку, де всі часові стани об’єднуються. Метафорична образність руху розкривається в реченні: “*The tzolkin wheels turn within the*

haab wheels, marking time like ripples in a sacred pool, ever-moving, ever-returning” стилістичні й лексичні засоби надають символізм поняттю часу в міфології мая. Лексеми “*tzolkin*” і “*haab*” позначають два календарі мая, які обертаються один всередині іншого, підкреслюючи складну структуру часу як багат шарового процесу. Вибір таких лексем, як: “*wheels*” та “*ripples*” створює асоціації з рухом і безперервністю, а “*sacred pool*” додає могутності простору, де відбувається облік часу. Фрази “*ever-moving*” та “*ever-returning*” продовжують ідею безперервності, яка є основою амеріндіанської міфології. Лексичний ряд несе ідею безперервного повернення до витоків, де час є не лінійною послідовністю, а спіралеподібним рухом. Цікавим на стилістичному рівні є порівняння “*marking time like ripples in a sacred pool*”, яке через образ концентричних кіл на воді є метафорою – де кожне коло є водночас і повторенням, і відлунням попереднього. В граматичній структурі текстів помітне стратегічне використання часових форм. Present Simple використовується для позначення вічних істин та циклічних процесів, що яскраво демонструють такі приклади: “*The sun descends to the Underworld*”, «*Each dawn it emerges*”, “*The Creator is both spirit and matter*”, “*Ometeotl sends forth his-her powerful energy and controls the cosmos*”. Ці конструкції підкреслюють незмінність і фундаментальність описуваних явищ у космічному порядку. Натомість конструкції в Present Continuous – “*are forever changing*”, “*are continually sprouting*”, “*are constantly falling*” – створюють динамічний ефект, акцентуючи увагу на безперервності та постійності процесів, що відбуваються як у теперішньому, так і продовжуватимуться в майбутньому. Таке чергування форм допомагає передати складну діалектику постійності та змінності в амеріндіанському світогляді. Вживання цього часу створює ефект «живої» активності, передаючи відчуття того, що ці процеси є постійними. Додатково, використання інверсії, як у фразі “*In this manner the dead pass through...*”, зміщує акцент на саму дію, підкреслюючи важливість процесу переходу через цикли існування. Інверсія в цьому випадку підкреслює відчуття неминучості дій, де ключовим елементом стає саме

відбування процесу, а не його суб'єкт, але й додає драматизму, поглиблюючи розуміння циклічної природи буття. Це зміщення фокусу чудово ілюструє концепт “CYCLICAL TIME”, де акцент робиться на відновленні.

2.2.2 Концепт “NATURE”

На лексичному рівні концепт “NATURE” передається через багатий набір образних та символічних слів, що акцентують нерозривний зв'язок між людиною та природою. В межах цього концепту, рослини, тварини, стихії, природні явища та ландшафти виступають носіями обрядових якостей. Лексика, яка описує рослинний і тваринний світ, воду, землю й небесні тіла, представляє ці елементи як носіїв магічної сили й посередників між світом людей і богів.

Такий аспект використовується в зображенні дерев, що постають як розумні створіння зі специфічною місією та здатністю до комунікації: *“Trees came to Earth with a mission. Some cure diseases. Others provide wood for building shelters. Still others produce food for many creatures.”* У цьому контексті конструкція *“came to Earth with a mission”* лексично наділяє дерева агентністю, тобто активною роллю в екосистемі. Їхні функції – лікування, забезпечення матеріалами та їжею – відображають екологічну свідомість, яка є ключовою для культурних традицій народів Америки.

Пряма мова, яка надається деревам, пояснює їхню роль як посередників між різними вимірами світу: *“Trees are the connection between the heavens, the Earth, and the underworld, and we can talk in times of desperate need.”* Таке уособлення підкреслює триєдність космічних сфер, що є визначальною рисою космологічних уявлень багатьох америндіанських культур. Подібна антропоморфізація природи простежується і в описах тваринного світу, в особливості пташиного. В наративах мая та ацтеків, птахи часто описуються як частина добре організованого суспільства, що передається через використання людських соціальних термінів. Соціальна організація

пташиного світу розкривається через речення “*The birds... prepared a sumptuous banquet*” тут акцентується увага на багатстві і значущості події. Вживання термінів на кшталт “*Special committee*”, “*Wise advisor of the court*” і “*Royal command*” підкреслює їхню значущість і духовний статус у світі природи. У реченні відображається структура цього царства: “*The birds in the land of the Mayab prepared a sumptuous banquet in honor of their king, Tunkuluchú*” птахи зображені як носії політичної структури, що передається лексемами “king” та “banquet” і вказує на наявність власного правителя. Ця лексична символіка в даному прикладі, метафорично зближує пташиний і людський світи, але й відображає глибоку повагу до природи як до гармонійної структури в якій кожна істота має свою значущу роль і призначення. Образність у міфологічних текстах амеріндіанської традиції реалізується через складну систему символів та метафор, що створюють багатозарову картину священного світу.

Прикладом цього є речення: “*The quetzal bird sings, it sings its song at midnight to Cinteotl*”, де кожен елемент несе глибоке символічне навантаження. Лексема “*midnight*” позначає не просто часовий маркер, а особливий момент, пов'язаний з трансцендентними переживаннями. Згадка про Cinteotl, божество родючості в ацтекському пантеоні, підкреслює священний зв'язок між природними циклами та божественним началом, акцентуючи важливість ритуалів, що зміцнюють цю єдність. Образ пір'я посідає важливе місце в символічній системі амеріндіанської традиції, це можна побачити в реченні: “*There fell on her some plumage, a ball of fine feathers*” розгортається поетична метафора, де пір'я виступає не просто фізичним об'єктом, а медіатором між світом людей і духів. Цей символ набуває значущості як елемент священної комунікації між різними вимірами буття, підкреслюючи статус птахів у міфологічній картині світу.

В описах духовних істот природи, зокрема Aluxes, можна простежити чітку міфологічну образність: “*The Aluxe was small, with pointed ears and bright eyes that sparkled like emeralds*”. Майстерне використання епітетів

“mischievous” та порівняння “sparkled like emeralds” створює живий, динамічний образ цих істот та підкреслює їхню трікстерську природу. Метафора “sparkled like emeralds” виконує подвійну функцію: вона не тільки характеризує зовнішність Aluxe, але й встановлює символічний зв'язок між цими духами та дорогоцінними природними елементами, що традиційно асоціюються з життєвою силою та родючістю.

Єдність природи, зокрема підкреслюється лексикою, яка ілюструє гармонійний взаємозв'язок усіх елементів: *“Lived in harmony with nature. They followed the ancient ways of their ancestors, paying homage to the spirits and gods that protected their land.”* Фраза *“lived in harmony with nature”* вказує на етичну ідею поваги до природного світу. Використання термінологічної складової *“paying homage”* передає глибоке визнання сили духів, які охороняють землю, вказуючи на важливість духовного зв'язку з природою. Ці метафоричні описи природних явищ відповідають за космічне значення: *“Becomes the Eagle of Fire Bolts, a symbol of victory against the treacherous Night.”* Використання метафори *“Eagle of Fire Bolts”* розкриває цей символізм, асоціюючи птаха з енергією та силою. У цьому контексті *“victory against the treacherous Night”* відображає універсальний мотив боротьби світла з темрявою, який є актуальним для різних культур і епох.

Взаємодія людини з природою в амеріндіанській культурі будується на принципах гармонії та поваги. Візьмемо частину міфу про фермера: *“The farmer did as he was told. Patient, he tended his plot and took care of Ciricote. The tree grew tall and its foliage wide. And when the time came, he produced delicious fruits that fed the farmer's family and the animals that lived around”* З точки зору лексичного аналізу, важливими є слова *“patient”* та *“took care”*, які підкреслюють терплячий, дбайливий підхід фермера, а *“delicious fruits”* вказують на щедрість природи у відповідь на турботу. Ми бачимо, як простий опис сільськогосподарських робіт перетворюється на концептуальну картину світу.

В культурі корінних народів Америки, природні ресурси часто наділяються ритуальним значенням. Нефрит, наприклад, розглядається як матеріалізація божественної сили: “*A small jade figurine of Ixchel, which he said was blessed by the goddess herself*” проливає світло на такий світогляд. Використання дієслова “blessed” (освячений) надає предмету релігійного статусу, а згадка богині Ixchel підкреслює його зв'язок з пантеоном. В міфах мая та ацтеків часто підкреслюється подвійна природа всесвіту, що виражається через контрастні пари. Через таку роботу протилежних сил, які забезпечують гармонію і баланс світу: “*Ometeotl is both spirit and matter, fire and water, black and white, stillness and movement, life and death, creator and destroyer.*” В мові ацтеків морфологічні властивості також відображають концепцію дуальності. Корінь “ome” (два) використовується у складних словах, таких як Ometeotl (два та бог) та Omeuocan (місце подвійності), що демонструє, як морфема “ome” позначає дуальність.

Природа в амеріндіанській міфології, постає живим суб'єктом, наділеним емоційністю та здатністю до глибокої комунікації. Персоніфікація є ключовим лінгвістичним механізмом такого світосприйняття. У цьому вислові – “*All this destruction made one tree extremely sad. It had once been the happiest tree on Earth*” дерево виражає емоційну реакцію, перетворюючи екологічну проблему на спільну трагедію людини та природи. Інший приклад – “*The Moon weaves her silver threads through the night sky*” наділяє Місяць жіночою сутністю, підкреслюючи магічний і таємничий аспект природи, а “*She (the Moon) guards the secrets of women and whispers to the night flowers*” посилює архетипічний зв'язок між природою та жіночністю, передаючи відчуття м'якості й захисту. Фраза “*silver threads*” надають місяцю асоціацію з ткацтвом, підкреслюючи його роль у плетиві ночі, таємничості та єднанні різних елементів космосу. Для посилення драматичного ефекту в міфологічних текстах також використовується градація.

Ще одним прикладом слугує конструкція: “*He pursued them, he chased them, he humbled them, he destroyed them, he annihilated them.*” У цій

послідовності дієслів спостерігається наростання інтенсивності дії – від простого переслідування до повного знищення. Вона підкреслює невідворотність божественного втручання та могутність вищих сил.

В міфологічних текстах ацтеків та мая часто можна простежити прийом повторення, який виконує одразу кілька важливих функцій. З одного боку, повтори структурують наратив, з іншого – надають тексту ритуального характеру. З погляду когнітивної лінгвістики, вони діють як спеціальні маркери, що закріплюють ключові концепти у свідомості читача. Це яскраво демонструє фраза: *“In the beginning there was nothing; nothing at all. No light, no life, no consciousness, no movement, no breath.”* В якому повторення лексеми *“nothing”* створює потужну когнітивну модель абсолютної порожнечі, що існувала до створення всесвіту. Схожу функцію виконують повтори в ритуальних формулах, таких як: *“I come forth from Chicomoztoc, only to you, my friends, to you, honored ones”* та *“I sought, I sought, in all directions I sought with my pack; in all directions I sought with my pack.”* У цих прикладах повторення додає ритм, який характерний для усної традиції передачі міфів.

Окрім повторень, важливу роль в текстах пов’язаних з природним світом відіграє гіпербола. Цей художній прийом використовується насамперед для підкреслення величі природних і космічних сил. Прикладом слугує висловлювання: *“Cipactli is so enormous that it is almost impossible to imagine. Our entire existence fits inside.”* Це зображає всесвіт як такий, що перевершує людське сприйняття, підкреслюючи його складність і масштабність. Творіння, такі як Cipactli – прадавній монстр, у тілі якого створено світ, стають символом космічної сили, яка перевищує людські можливості. Цей прийом дозволяє читачеві усвідомити невимірність космічного порядку та його загадковість.

Також важливо зазначити, що метонімія у фразі: *“The blood of life spilled in penitence helps fortify the Sun”* підкреслює взаємозв’язок між людськими жертвами та космічним порядком. Кров тут символізує саму суть

життя і вказує на те, як покаяння та жертви здатні підтримувати сонячну енергію, необхідну для життя на Землі. Цей символізм ілюструє взаємовідносини між людиною та природою, де жертва стає важливим елементом підтримання всесвітнього порядку. В амеріндіанській міфології тварини часто використовуються для підкреслення зв'язків між гуманістичним і природним. Так, наприклад, у висловлюванні: *“Chased them like rabbits”* зображується, як людина взаємодіє з природним світом, а також символізується глибокий зв'язок між усіма істотами. Такий зв'язок з перенесенням ознак тварини на людину в свою чергу є однією з ключових особливостей амеріндіанської міфології, а саме метаморфози, які відображаються в їхніх наративах. Наступний лінгвістичний аналіз обох уривків виявляє, як ці мовні засоби використовуються для створення відчуття магичних перетворень і природної гармонії. У першому уривку – *“Tezcatlipoca shifted from a jaguar to a hummingbird, his obsidian feathers catching the last rays of sun”* – лексеми *“shifted”* (перемінився) іменниково-дієслівної природи підкреслюють динаміку дії, натякаючи на трансформацію, яка є природною, а не насильницькою. Лексична пара *“jaguar”* і *“hummingbird”* посилює контраст між хижим і ніжним образами, символізуючи двоїстість бога Тецкатліпоки, а епітет *“obsidian feathers”* містить матеріальну метафору, де «обсидіан» уособлює міцність і магичну природу.

В другому уривку – *“The flower princess melted into morning dew, each droplet becoming a different flower in the garden of the gods”* – лексичні вибори *“melted”* (розтанула) та *“morning dew”* (ранкова роса) викликають образи легкості та швидкоплинності. Метафора *“garden of the gods”* (сад богів) додає образу сакральності, а синтаксична структура підкреслює паралелізм дій і перетворень (*“each droplet becoming a different flower”*), створюючи ритм і гармонію, які підтримують концепцію природного циклу. Граматична структура міфологічних текстів вибудовується через кілька ключових механізмів:

1. **Умовні речення** є важливим інструментом для вираження природних закономірностей та залежностей між діями. Наприклад, умовна конструкція *“If one turns east from the heart of these lands... one reaches water”* підкреслює взаємодію людини з простором і природою, створюючи враження, що кожна дія залежить від природних умов. Це також відображає філософію циклічності, де кожна подія має наслідки, що впливають на загальний стан світу.
2. **Складні прикметники** дозволяють створювати багат шарові образи, що надають природним і міфічним об’єктам символічної сили. Приклад *“Dragon-serpent”* поєднує два могутні образи – дракона та змія, що додає міфічній істоті магічного сенсу. Такі прикметники створюють складні асоціації, підкреслюючи силу та невидимі зв’язки між природними явищами.
3. **Пасивний стан** використовується для наголошення на результаті дії, часто в контексті ритуальних або міфологічних подій. Це дозволяє сконцентрувати увагу на результатах впливу богів чи природи на людей, наприклад: *“He was offered as a sacrifice”* – акцент на завершеній дії, результат якої є важливим для підтримки морального або космічного порядку.
4. **Система узгодження часів** допомагає створити чітку послідовність дій у міфологічних наративах, що полегшує сприйняття подій і їх логіку. Наприклад, у реченні *“When they passed the river, they descended to the next level”* використання минулого часу показує послідовність дій, що дозволяє відстежити розвиток подій у міфі.

2.2.3 Концепт “MORALITY”

При аналізі концепту “MORALITY” в міфологіях ацтеків і мая важливо розглянути його периферійні елементи, які формують складну систему моральних цінностей через такі ключові концепти як жертвність, шанування природи, життя в спільноті та взаємодія з божествами. Ці концептуальні

складові утворюють мовну структуру, що визначає параметри моральної поведінки в міфологічній традиції обох культур.

Серед ключових концептуальних елементів **жертвність** (Sacrifice) є найважливішою. Вона постає як фундаментальний елемент морального світогляду, що відображає глибинне розуміння взаємозалежності індивіда та громади. Лексичні одиниці, пов'язані з жертвою, найчастіше з'являються в ритуальних контекстах, підкреслюючи нерозривний зв'язок між відданістю та благородством. В ацтекському міфі жертвопринесення виступає необхідною умовою підтримки космічного порядку: *“To ensure harmony in the universe, offerings of the finest goods were required,”*

Тісно пов'язаною з концепцією жертвності є інша ключова моральна норма – **життя в спільноті**. Це відображено в описах колективних практик, що наголошують на важливості взаємодопомоги та співпраці. Показовим є міф мая про відновлення храму: *“With shared labor and united hearts, they restored the sacred site together.”* Ця наративна конструкція підкреслює як індивідуальну відповідальність кожного члена громади, так і значущість колективних зусиль у збереженні культурної спадщини.

Наступним елементом, є **взаємодія з божествами**, яка формує особливий концептуальний пласт, що акцентує постійну присутність богів у житті людей. Мовні структури, що описують ці взаємини, втілюють важливі моральні настанови. Це демонструє міф про дівчину Ixal: *“Her prayers soared to the heavens, and the god of rain listened intently, ready to respond.”* Подібний мотив знаходимо і в ацтекській традиції: *“The Aztecs venerated him, they made sacrifices to him, honored and served him.”* Важливого значення набуває лексема *“address”* в контексті релігійного звернення: *“She went to the temple of Tonatiuh, the god of the Sun, and addressed him with a prayer.”* Це слово підкреслює важливість ритуального контакту з божественними силами як невід'ємної складової морального кодексу ацтекської культури, що визначає можливість отримання божественної милості в критичних ситуаціях.

В ацтеків концепт “MORALITY” нерозривно пов'язаний із поняттями страху перед богами та особистої жертвності. Божественні сили пронизують повсякденне життя, а мовні вирази, що описують ці аспекти, вказують на необхідність підтримувати баланс, щоб уникнути катастроф. Візьмемо до прикладу таке речення: *“Through acts of sacrifice, we earn the gods’ favor and protection.”* Цей вислів ілюструє, як жертвність стає основою моральної свідомості. Лексеми “fear” (страх), “anxiety” (тривога) та “terror” (жах) часто використовуються для позначення емоцій, пов'язаних з небезпекою, яку можуть нести природні катаклізми або гнів богів. Наприклад, у міфі про Хочитл страх перед посухою змушує її звернутися до бога: *“Seeing all this, Hochtli understood why people were suffering and starving.”* Слово “suffering” тут підкреслює колективний страх перед стихійними лихами, що виникає через тривалу посуху. Цей страх визначає моральні дії героїні, яка жертвує своїм щастям заради громади. Наступний уривок продовжує цю тему – *“The warrior who shows mercy to the fallen gains the favor of Quetzalcoatl, while he who kills without honor draws the wrath of Tezcatlipoca”* – Тут використано лексеми “mercy” (милосердя) та “honor” (честь) як моральні критерії для порівняння вчинків воїна. Лексеми: “favor” (прихильність) і “wrath” (гнів) уособлюють божественні реакції на поведінку, персоніфікуючи богів як суддів людських дій. Синтаксичний паралелізм через структуру *“The warrior who... gains... while he who... draws...”* будує структурність та урівноважує протилежні образи милосердя і гніву. Моральні цінності в амеріндіанській традиції часто передаються через яскраві дидактичні наративи. Ще однією репрезентацією є притча про двох купців: *“Two merchants came to Tenochtitlan: One sold fair portions with honest words, The other kept false weights beneath his stall. When drought came, the honest man's cacao trees bore double, While the deceiver's withered under Tlaloc's gaze”*. У цьому тексті використовується паралелізм через конструкції *“One... The other...”*, що створює виразний контраст між чесністю та обманом. Антонімічні пари “fair portions” та “false weights” втілюють фундаментальне протиставлення

справедливості й нечесності. Метафорою для божественного правосуддя є фраза: “withered under Tlaloc's gaze” символізує неминучість покарання, тоді як образ “cacao trees bore double” уособлює винагороду за праведність.

Подібну моральну настанову знаходимо в міфі про трьох братів: “*Three brothers faced the test of the sacred cenote: The eldest offered gold for safe passage/ The middle brother offered prayers. The youngest offered his own life for his siblings. Only the youngest was granted wisdom by the Lords of Xibalba*”. У цьому наративі синтаксичний паралелізм “*The eldest offered... The middle brother offered... The youngest offered...*” прописує таку структуру спільно з градацією морального вибору. Кожна наступна пожертва виявляється значущішою за попередню, досягаючи кульмінації в самовідданому вчинку молодшого брата. Його вибір “offered his own life” стає апогеєм жертви. Заключна фраза – “*Only the youngest was granted wisdom by the Lords of Xibalba*” – завершує текст антитезою до попередніх зусиль. Дана фраза створює єдність духовного та самопожертви як вищих чеснот, яких не здатні досягнути матеріальні багатства чи навіть молитви. Лексема “wisdom” (мудрість) виступає як символ знання, доступ до якого можуть отримати лише ті, хто готовий пожертвувати найціннішим. Останній вислів також містить особливу синтаксичну побудову з формулою “*by the Lords of Xibalba*”, що надає важливого статусу дару. Цей наратив підкреслює сакральну концепцію моралі, за якою духовні знання та вищі благословення стають доступними лише тим, хто здатен подолати особисті інтереси та присвятити себе служінню спільноті чи вищій меті, відкидаючи егоїстичні прагнення на користь колективного блага.

Для культури мая фундаментальними цінностями є гармонія та життя в спільноті, де моральність нерозривно пов'язана з підтриманням балансу між людиною та природними силами. Це світобачення яскраво відображається через лексичні елементи, які наголошують на взаємодопомозі та шанобливому ставленні до природи. Прикладом є міф, де герой отримує настанови від духів природи: “*The spirits guided him, whispering wisdom to*

nurture the earth.” Це метафоричне висловлювання підкреслює важливість гармонійної взаємодії з навколишнім середовищем.

Таким чином, міфологічні тексти містять глибокі моральні настанови, що відображаються через різноманітні мовні засоби та нарративні структури. Показовою є нарративна традиція мая, яка рясніє повчаннями про терпіння та повагу до природних циклів. Це яскраво ілюструє вислів: "*Patience with the seasons will reveal the bounty of the earth*", який демонструє глибоке розуміння необхідності збереження екологічного балансу та розсудливого використання природних ресурсів. Важливість общинних цінностей підкреслюється через систематичне використання лексем, що позначають колективні дії: “help” (допомагати), “support” (підтримувати) і “share” (ділитися). Ці мовні елементи формують цілісну картину суспільного устрою, де взаємодопомога є основою виживання та процвітання. Це дуже помітно в описах повсякденного життя: “*With the first rays of dawn some women arrived with small gifts of food... The men brought firewood*”. Використання таких лексем як “gifts” і “brought” створює живу картину общинного життя, де турбота про ближнього є не просто моральним обов'язком, а природним проявом людяності.

Висновки до розділу 2

У 2 розділі, було розглянуто міфологію ацтеків та мая, а також проведено всебічний лінгвістичний аналіз космогонічних і антропологічних концептів в їхніх міфологічних нарративах, акцентуючи увагу на трьох центральних концептах: “*CYCLICAL TIME*”, “*NATURE*” та “*MORALITY*”. Мовні засоби, граматичні конструкції та стилістичні прийоми в міфологічних текстах слугують важливим інструментом для передачі глибинних світоглядних уявлень цих культур, демонструючи їхнє цілісне сприйняття світу, природи й етики.

Концепт “*CYCLICAL TIME*” виявляє фундаментальне циклічне розуміння часу, характерне для обох культур, що проявляється у лексичних

повтореннях, символічних числах і структурних прийомах. Повторення ключових слів на кшталт: *again, creation, destruction* створює семантичне поле безперервності, підкреслюючи ідею циклічності. Особливу роль відіграє числова символіка, зокрема число чотири, яке часто використовується у формульних виразах ("*Four suns*", "*Four eras*"), що символізує завершеність і постійне оновлення космічних процесів.

У концепті "*NATURE*" природа репрезентована через складну систему метафор, символів та епітетів, які підкреслюють її священність і магічні властивості. Природні елементи, зокрема дерева, тварини й небесні тіла, персоніфіковані та наділені духовними якостями, що демонструє уявлення про природу як активного суб'єкта, який взаємодіє з людьми й божествами. Наприклад, епітети, такі як: "*sacred movement*", "*eternal cycle*" вказують на значення природних процесів як частини космічного порядку. Граматичні конструкції, зокрема умовні речення ("*If one turns east... one reaches water*"), відображають взаємозалежність дій людини та природних явищ, що підкреслює інтеграцію людського й природного світу.

Концепт "*MORALITY*" розкриває складну систему моральних цінностей, зокрема жертвність, колективізм і шанування божественних сил, що відображається через специфічну лексику та синтаксичні прийоми. Жертвоприношення, як ключовий аспект морального кодексу, передається дієсловами з відтінком сакральності ("*offered, sacrificed, dedicated*"), підкреслюючи ритуальне значення цих дій у підтриманні космічного порядку. Використання синтаксичних паралелізмів та антитез підкреслює контраст між добродієністю й аморальністю; наприклад, структура "*The warrior who shows mercy gains favor; he who kills without honor draws wrath*" відображає бінарну систему моральних цінностей, де вибір персонажа визначає його долю. Лексика, пов'язана з колективною діяльністю ("*support, share, help*"), формує образ суспільства, орієнтованого на гармонію з природою та взаємодопомогу, що є основою морального порядку в обох культурах.

Таким чином, аналіз мовних засобів міфологічних текстів ацтеків і мая показав, що їхня мова вирізняється багатозначністю та чіткою структурною організацією, яка підкреслює ідеї циклічності часу, єдності з природою та моральної відповідальності. Вербалізація цих концептів свідчить про синкретичний світогляд обох культур, де космос, природа й моральність тісно пов'язані між собою, утворюючи єдину систему, що підтримується мовою, наративом і ритуальними практиками.

ВИСНОВКИ

В ході нашого дослідження, ми виявили три основні світоглядні концепти міфології ацтеків та мая: “CYCLICAL TIME”, “NATURE” та “MORALITY”, які виступають базовими категоріями мислення і формують цілісне сприйняття світу індіанських народів.

1. “CYCLICAL TIME” відображає характерну для цих культур замкненість часу та повторюваність космічних процесів, що підкреслюється через повторення лексем на зразок “creation,” “destruction,” “renewal”.
2. “NATURE” репрезентує інтеграцію людини з природою через метафоричні зображення та персоніфікацію природних явищ, які часто мають сакральний статус як-от у фразі “*The Moon weaves her silver threads*”.
3. “MORALITY” представлений через специфічну лексику жертовності (“offered”, “sacrificed”, “dedicated”) що відображає зв’язок між ритуальними практиками та підтримкою космічного порядку.

Наративи ацтеків та мая відзначаються складною системою символів і метафор, які відображають специфічне світосприйняття та космологічні уявлення індіанських народів. Символіка чисел (зокрема, число чотири, що уособлює сторони світу та фази життєвого циклу), природних елементів (таких як вода, земля, небо) та тварин (ягуар, орел, змія) відіграє важливу роль у формуванні семантичного поля міфів. Ці символи часто функціонують як метафоричні вирази глибоких філософських ідей, таких як: гармонія між протилежностями, концепт циклічності та єдність космічних сил. Метафори, які широко використовуються у міфологічних наративах, слугують інструментом передачі абстрактних концептів через конкретні образи, що дозволяє глибше розуміти уявлення про світ та його закономірності. Зокрема, алегорії: “*cosmic wheel*” чи “*tree of life*” символізують ідею циклічності часу та зв’язок між різними рівнями буття — земним, небесним і підземним.

Міфи корінних народів відіграють вирішальну роль у збереженні й передачі історичного, релігійного та соціального знання. Вони виступають головним механізмом збереження колективної пам'яті, слугуючи засобом відтворення культурних традицій і цінностей, а також конструювання етнічної ідентичності. Космогонічні й антропогонічні наративи не лише пояснюють походження світу та людини, а й встановлюють принципи світобудови, зумовлюючи соціальні норми й моделі поведінки. Таким чином, міфологічні тексти зберігають мовні форми та структури, які відображають когнітивні моделі мислення, властиві корінним народам Америки, забезпечуючи спадковість культурної пам'яті навіть в умовах сучасних викликів асиміляції.

Отримані результати дослідження сприяють глибшому розумінню етнічної спадщини корінних народів Америки та відкривають перспективи для подальших досліджень у галузях етнолінгвістики, когнітивної лінгвістики та культурної антропології, що дозволяє більш комплексно аналізувати роль міфологічних наративів у формуванні світоглядних моделей і соціальної структури цих культур.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бойко Н., Кайдаш А. Міфологеми в просторі українського романтизму. Ніжин: НДУ. 2010. 196 с.
2. Василь Ш., Тетяна Д., Галина С. Міф як феномен культури. У: *Філософські студії сучасності*. Харків: Видавництво ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2018. С. 3–8.
3. Вежбицька А., Годдард К. Слова і смисли: Лексична семантика в різних областях, мовах і культурах. 2014. 314 с.
4. Гафарли Р. Азербайджанська міфологія. 2013. 248 с.
5. Куєвда В. Міфологічні джерела української етнокультурної моделі: психологічний аспект. 2008. С. 240.
6. Левченко О. Лінгвокультурологія та її термінна система // *Terminology*. 2003. № 490. С. 105–113.
7. Марків Р. *Міфологізм «Лісової пісні»* Парадигма. 2021. Вид. 3. 30 с.
8. Мейзерська Т. С. Проблеми індивідуальної міфології. Одеса: Астропринт. 1997. 128 с.
9. Павлюк Л. С. Знак, символ, міф у масовій комунікації. К.: ПАІС, 2009. 120 с.
10. Потебня О.О. Думка та мова. // Потебня О.О. Слово і міф. Київ: Наукова думка. 1989. 623 с.
11. О. Турган Міфопоетична семантика зооморфних образів у художній системі Лесі Українки. *Слово і Час*. 2005. С. 9-15.
12. Шеллінг Ф. Історико-критичний вступ до філософії міфології. 1856. 412 с.
13. Юнг К. Архетипи і колективне несвідоме. 1954. 501 с.
14. Austin J. *How to Do Things with Words*. Cambridge: Harvard University Press, 1975. 178 p.
15. Barnard A. *Mythology and the Evolution of Language*. Cambridge: Cambridge University Press, 2010. 320 p.
16. Barthes, R. *Discursive Structure of Myth*. 1957. 240 p.

17. Campbell J. *The Hero with a Thousand Faces*. New York: Pantheon Books, 1949. 416 p.
18. Campbell J. *The Power of Myth*. New York: Anchor Books, 1988. 293 p.
19. D'Andrade, R. G. *The Development of Cognitive Anthropology*. Cambridge: Cambridge University Press, 1995. 320 p.
20. Dixon, R. *Native American Mythology Collection: The Legends & Myths of the Achomawi, Atsugewi, Sioux, Tejas & Ojibwe Tribes*. 2024.
21. Ebert J. D. *Ancient Myth and Modern Science*. New York: Parabola Books, 2008. 200 p.
22. Eliade M. *The Sacred and the Profane: The Nature of Religion*. New York: Harcourt, 1959. 256 p.
23. Fauconnier, G., Turner, M. *The Way We Think: Conceptual Blending and the Mind's Hidden Complexities*. New York: Basic Books, 2002. – 464 p.
24. Fillmore C. *Frame Semantics*. Berkeley: University of California Press, 1982. 310 p.
25. Freidel, D., Schele, L., & Parker, J. *Maya Cosmos: Three Thousand Years on the Shaman's Path*. William Morrow, 1993. 543 p.
26. Hjelmslev, L. *Language; An Introduction*. 1953. 195 p.
27. Johnson-Laird P. N. *Mental Models*. Cambridge: Cambridge University Press, 1983. 513 p.
28. Kerven R. *NATIVE AMERICAN MYTHS: Collected 1636–1919*, 2018. 640 p.
29. Lakoff G., Johnson M. *Metaphors We Live By*. Chicago: University of Chicago Press, 1980. 256 p.
30. Lake-Thom, B. *Spirits of the Earth: A Guide to Native American Nature Symbols, Stories, and Ceremonies*. Plume, 1997. 224 p.
31. Langacker R. *Concept, Image, and Symbol: The Cognitive Basis of Grammar*. 1990. 395 p.
32. Levi-Strauss, C. *Mythologiques*. 1969. 503 p.

33. León-Portilla, M. *Aztec Thought and Culture: A Study of the Ancient Nahuatl Mind*. University of Oklahoma Press, 1963. 279 p.
34. Lester, M. *The Relation of Linguistics to Literature*. 1969. 180 p.
35. Mythological, religious and philosophical worldview dominants in notary activity. URL: <http://pnap.ap.edu.pl/index.php/pnap/article/view/811/774>
36. N. Scott Momaday *House Made of Dawn*. 2010. 208 p.
37. Paivio A. *Imagery and Verbal Processes*. New York: Holt, Rinehart and Winston, 1971. 432 p.
38. Prigogine, I., Stengers, I. *Order out of Chaos: Man's New Dialogue with Nature*. London: Flamingo, 1984. 349 p.
39. Barthes R. *Mythologies*. Paris: Seuil. 1957. 134 p.
40. Richard E., Alfonso O. *American Indian Myths and Legends*. New York: Pantheon Books, 1985. 544 p.
41. Sapir E. *Culture language and personality*. University of California Press. 1985. 617 p.
42. Searle J. *Speech Acts: An Essay in the Philosophy of Language*. Cambridge: Cambridge University Press, 1969. 203 p.
43. Saussure F. *Course in General Linguistics*. Paris: Payot, 1916. 240 p.
44. Stein G. *Sentence Theory*. Amsterdam: John Benjamins Publishing, 1987. 198 p.
45. Sweetser E. *From Etymology to Pragmatics: Metaphorical and Cultural Aspects of Semantic Structure*. Cambridge: Cambridge University Press, 1995. 245 p.
46. Taube K. *Aztec and Maya Myths*. Austin: University of Texas Press, 1993. 80 p.
47. Tedlock, D. (Trans.). *Popol Vuh: The Sacred Book of the Maya*. Simon & Schuster, 1985. 384 p.
48. Turner V. *The Ritual Process: Structure and Anti-Structure*. New York: Aldine de Gruyter, 1969. 213 p.

49. The Issue of “Concept” and “Conceptosphere” in Modern Linguistics. URL: <https://literature.academicjournal.io/index.php/literature/article/view/852/854>
50. The Concept of Myth. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/229607401.pdf>